

Distributive Justice in Banking: A Systematic Review of the Literature and Its Approaches for the Iranian Banking System

Author: Mohammad Mahdi Fotouhi Rashidi | Mohammad Nadiri* | Ali Reza Saranj | Mohammad Reza Jalilvand

Stable URL: <https://doi.org/10.30497/ifr.2025.246665.1901>

عدالت توزیعی در بانکداری؛ مرور نظام‌مند بر ادبیات پژوهش و رهیافت‌های آن برای
نظام بانکی ایران

نویسندگان: محمدمهدی فتوحی رشیدی | محمد نادیری* | علیرضا سارنج | محمدرضا جلیلوند

پیوند دائمی: <https://doi.org/10.30497/ifr.2025.246665.1901>

Copyright 2025 The Author(s).

Published by Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

This work is fully Open Access under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license, allowing non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and not modified. *Islamic Finance Researches* strictly follows the ethical guidelines of the Committee on Publication Ethics (COPE), which all readers, authors, reviewers, and editors are expected to observe and uphold.

Distributive Justice in Banking: A Systematic Review of the Literature and Its Approaches for the Iranian Banking System

Mohammad Mahdi Fotouhi Rashidi: PhD Student, Department of Financial Management and Accounting, Faculty of Management and Accounting, Farabi College, University of Tehran, Qom, Iran.

fotouhi.rashidi@ut.ac.ir | 0000-0001-5278-5055

Mohammad Nadiri: Associate Professor, Department of Financial Management and Accounting, Faculty of Management and Accounting, Farabi College, University of Tehran, Qom, Iran (Corresponding Author).

m.nadiri@ut.ac.ir | 0000-0003-1655-3489

Ali Reza Saranj: Associate Professor, Department of Financial Management and Accounting, Faculty of Management and Accounting, Farabi College, University of Tehran, Qom, Iran.

alisaranj@ut.ac.ir | 0000-0001-7921-9264

Mohammad Reza Jalilvand: Assistant Professor, Department of Business Management and Entrepreneurship, Faculty of Management and Accounting, Farabi College, University of Tehran, Qom, Iran.

rezajalilvand@ut.ac.ir | 0000-0003-0740-6778

Abstract

1. Introduction and Objective

The operations of the banking system are intrinsically linked to money creation and credit supply, processes that directly influence the distribution and redistribution of wealth in society. Without ethical and social considerations, these mechanisms often lead to economic imbalances and inequalities in access to financial resources. This makes the role of banks and monetary authorities, particularly their social responsibility and accountability toward the general public, a central issue for both researchers and policymakers. In the case of Iran, where banking activities are conducted under chronic inflation and negative real interest rates, the allocation of credit has increasingly generated rent-seeking behavior and widened distributive injustices. Against this background, the main objective of this study is to systematically review existing literature on distributive justice in conventional banking systems and to provide a comparative framework for applying these insights to Iran's banking sector within the context of Islamic financial principles and national legal frameworks.

2. Methods and Materials

This research adopts a systematic literature review and comparative analysis approach. A total of 44 peer-reviewed articles published between 1990 and 2023 were identified and analyzed. The study process involved three main stages:

- Collecting and screening relevant international research on distributive justice in conventional banking.
- Extracting and classifying key components, concepts, and policy recommendations.
- Comparing the extracted components with Islamic finance principles, higher-order legal frameworks in Iran, and the current status of the Iranian banking system.

This multi-stage approach ensured both breadth and depth in evaluating global scholarship while tailoring findings to Iran's socio-economic and legal context.

3. Research Findings

The review highlighted that distributive justice issues in conventional banking are strongly associated with credit allocation policies, wealth redistribution mechanisms, and the socio-economic impacts of money creation. Commonly identified adverse effects include the intensification of inequality, increased rent-seeking in credit markets, and the concentration of financial resources among specific social groups. However, the international literature also provided practical strategies to mitigate these issues, such as strengthening banking regulations, enhancing financial inclusion, and enforcing ethical standards in credit allocation.

In the Iranian context, the analysis showed that chronic inflation, negative real interest rates, and limited oversight of credit markets have amplified distributive injustices. Furthermore, while Islamic financial principles offer a strong ethical foundation, gaps remain in their practical application within the current banking framework.

4. Discussion and Conclusion

The findings of this study emphasize that Iran's banking system faces significant challenges in achieving distributive justice due to structural economic conditions and weak policy enforcement.

Nevertheless, global experiences in conventional banking provide valuable lessons. When adapted to Iran's socio-legal framework, these strategies can contribute to mitigating inequalities, curbing rent-seeking behaviors, and promoting fairer wealth distribution.

This research underscores the importance of aligning Iran's banking reforms with both Islamic finance principles and international best practices. By integrating distributive justice as a central policy goal, the Iranian banking system could not only reduce social and economic disparities but also strengthen its legitimacy and resilience in the face of ongoing financial challenges.

5. Keywords

Banking; Money Creation; Distributive Justice; Credit Policies; Systematic Review.

6. JEL Classification: E51, E52, E58, G21, D63, O16, Z12.

عدالت توزیعی در بانکداری؛ مرور نظام‌مند بر ادبیات پژوهش و رهیافت‌های آن برای نظام بانکی ایران

محمد مهدی فتوحی رشیدی: دانشجوی دکتری، گروه مدیریت مالی و حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، قم، ایران fotouhi.rashidi@ut.ac.ir

محمد ندیری: دانشیار، گروه مدیریت مالی و حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، قم، ایران (نویسنده مسئول) m.nadiri@ut.ac.ir

علیرضا سارنج: دانشیار، گروه مدیریت مالی و حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، قم، ایران alisaranj@ut.ac.ir

محمد رضا جلیلووند: استادیار، گروه مدیریت بازرگانی و کارآفرینی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، قم، ایران rezajalilvand@ut.ac.ir

چکیده

۱. مقدمه و هدف

فعالیت نظام بانکی با فرایند خلق پول و عرضه اعتبار پیوند خورده و به‌طور مستقیم بر شیوه‌های توزیع و بازتوزیع ثروت در جامعه اثر می‌گذارد. در غیاب ملاحظات اخلاقی و اجتماعی، این فرایند می‌تواند به گسترش نابرابری‌های اقتصادی و شکاف در بهره‌مندی از خدمات مالی بینجامد. به همین دلیل، موضوعاتی چون مسئولیت اجتماعی بانک‌ها و نقش نهاد ناظر پولی در کاهش پیامدهای منفی عملیات بانکی، به محورهای اصلی توجه پژوهشگران و سیاست‌گذاران تبدیل شده است. هدف این پژوهش، شناسایی و مرور نظام‌مند مطالعات انجام‌شده درباره عدالت توزیعی در بانکداری و ارائه رهیافت‌هایی متناسب با نظام بانکی ایران است.

۲. مواد و روش‌ها

این تحقیق با رویکرد مرور نظام‌مند (Systematic Review) انجام شده است. جامعه آماری شامل پژوهش‌های بین‌المللی معتبر در حوزه عدالت توزیعی در بانکداری در

بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ میلادی بود. در مرحله غربالگری، ۴۴ مقاله منتخب بر اساس معیارهای اعتبار علمی و تناسب موضوعی انتخاب شد. سپس با بهره‌گیری از روش مطالعه تطبیقی، یافته‌های این مقاله‌ها با ادبیات مالی اسلامی، قوانین بالادستی کشور و وضعیت موجود نظام بانکی ایران مقایسه گردید.

۳. یافته‌های تحقیق

بررسی مقاله‌ها نشان داد که عملیات بانکی در شرایط تورم مزمن و نرخ بهره حقیقی منفی (مانند وضعیت ایران) می‌تواند به توزیع رانت اعتباری و تشدید نابرابری اقتصادی منجر شود. یافته‌ها همچنین نشان دادند که تجارب بانکداری متعارف در سطح جهانی مجموعه‌ای از مصادیق و پیشنهادهای سیاستی در حوزه عدالت توزیعی ارائه کرده‌اند که در صورت تطبیق با شرایط ایران، قابلیت استفاده دارند.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر نشان می‌دهد که تجارب جهانی در زمینه عدالت توزیعی در بانکداری، همراه با تحلیل‌های برگرفته از مالی اسلامی و قوانین بالادستی، می‌تواند مبنایی برای اصلاح رویه‌های بانکی در ایران قرار گیرد. در نتیجه، برای کاهش نابرابری‌ها و بهبود عدالت توزیعی، لازم است سیاست‌گذاران بانکی ایران ضمن بهره‌گیری از یافته‌های بین‌المللی، اصلاحات ساختاری در خلق و تخصیص اعتبار، نظارت بر عملکرد بانک‌ها و رعایت مسئولیت اجتماعی را مدنظر قرار دهند.

واژگان کلیدی: بانکداری؛ خلق پول؛ عدالت توزیعی؛ سیاست‌های اعتباری؛ مرور نظام‌مند.

مقدمه

نظام بانکداری مدرن محدود به واسطه‌گری مالی نیست و خلق پول از هیچ، از مشخصه‌های اصلی آن به‌شمار می‌آید (کميجانی و دیگران، ۱۳۹۷). در این فرایند، تنها وام‌دهنده از سود ناشی از بهره وام و وام‌گیرنده از منافع حاصل از دریافت وام منتفع می‌شوند، در حالی که سایر افراد جامعه - که ممکن است خود بخشی از منابع اولیه را در اختیار بانک قرار داده باشند - صرفاً از اثرات منفی ناشی از خلق پول و رشد نقدینگی (محمودی‌نیا، حسینی‌کندلجی و برهانی، ۱۴۰۰)، تغییرات نرخ بهره (بخشی‌دستجردی، طالب‌باغبانی، مجاهدی‌مؤخر و احمدنیا، ۱۳۹۸) و پیامدهای اجتماعی همچون افزایش فقر و بی‌عدالتی (فائزی، سرلک، ندیری و موسوی‌جهرمی، ۱۳۹۸) متأثر می‌گردند.

خلق پول و آثار منفی آن در اقتصاد ایران نیز موجب تشدید اختلاف طبقاتی، گسترش نابرابری‌های توزیعی و افزایش فقر شده است (پروین و دیگران، ۱۴۰۱؛ حیدری و بهرامی، ۱۳۹۹). با این تفاوت که اقتصاد ایران علاوه بر این مسائل، از عواملی همچون شوک‌های ارزی و تورمی نیز رنج می‌برد. در کنار این شرایط، بسیاری از استان‌های کم‌برخوردار کشور رسماً در رده «استان‌های محروم» طبقه‌بندی شده‌اند (پریزادی و میرزازاده، ۱۳۹۷) و محرومیت و ضعف مالی بخشی از خانوارها، پدیده‌ای مشهود است.

در چنین شرایطی، خانوارهای برخوردار از امکان دریافت تسهیلات بانکی با دشواری کمتری با چالش‌های جاری و به‌ویژه تکانه‌های قیمتی روبه‌رو می‌شوند؛ در حالی که خانوارهای فاقد دسترسی به منابع اعتباری قادر به حفظ سطح مصرف خود نیستند. به عبارت دیگر، ناعدالتی توزیعی در نظام بانکی آثار منفی سایر عوامل اقتصادی را تشدید کرده و به گسترش نابرابری‌های موجود دامن می‌زند (فردحریری، طیب‌نیا و توکلیان، ۱۴۰۱).

از سوی دیگر، نرخ تورم مزمن و بالاتر از نرخ سود تسهیلات بانکی - همانند شرایط کنونی ایران - موجب منفی شدن نرخ بهره حقیقی و ایجاد مزیت مضاعف اقتصادی برای مشتریانی می شود که موفق به اخذ وام هستند (Boziki, 2019). این مسئله، در کنار دسترسی نامتوازن افراد به تسهیلات بانکی متناسب با رتبه اعتباری آنان، در نهایت به تشدید شکاف طبقاتی می انجامد (Mookerjee & Kalipioni, 2010). تحقق این پدیده در ایران نیز توسط پژوهشگران تأیید شده است (مهربانی، ۱۳۸۹).

این در حالی است که براساس اصل ۳ قانون اساسی بر تحقق عدالت برای همه در تمام زمینه های مادی و معنوی تأکید شده و در اصل ۴۳ نیز صراحتاً آمده است که نظام اقتصادی کشور باید با هدف رفع فقر و محرومیت، تأمین نیازهای اساسی مردم و جلوگیری از تمرکز ثروت در دست افراد یا گروه های خاص تنظیم شود.

از منظر آماری نیز شاخص نسبت بدهی بخش رسمی به درآمد خانوار در ایران همواره در سطوح بسیار پایین (اکنون ۱۳ درصد) قرار داشته است، در حالی که مقدار این شاخص در کشورهای با درآمد بالا به طور متوسط بالای ۱۰۰ درصد است. همچنین وضعیت ایران در شاخص های شمول مالی مرتبط با استفاده از کارت های اعتباری مطلوب نبوده و تنها ۹ درصد افراد از کارت اعتباری استفاده کرده اند. عدم کفایت تسهیلات و اعتبارات بخش رسمی موجب شده است که سهم بخش غیررسمی در سبد بدهی خانوار ایرانی بالا باشد. در مقابل، ۵۱ درصد افراد بالای ۱۵ سال در ایران از خانواده و دوستان وام دریافت کرده اند؛ به گونه ای که ایران پس از نپال و عراق رتبه سوم جهان را دارد. این امر نشان دهنده سهم پایین نظام بانکی در تأمین منابع مالی خانوارهای ایرانی، به ویژه در مقایسه با متوسط جهانی است (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، ۱۴۰۰).

در نهایت، در فضای حاکم بر نظام بانکی ایران باید آموزه های اسلامی و ملاحظات شرعی مرتبط نیز مدنظر قرار گیرد. به عنوان نمونه، شهید آیت الله محمدباقر صدر عدالت

توزیعی را به معنای توزیع عادلانه ثروت و منابع میان تمامی اقشار جامعه دانسته و تأکید کرده‌اند که سرمایه‌ها در بانکداری اسلامی باید به‌گونه‌ای توزیع شوند که همه افراد، به‌ویژه اقشار محروم، بتوانند از خدمات بانکی بهره‌مند شده و از مزایای اقتصادی این نظام برخوردار گردند (صدر، ۱۹۸۱م). همچنین قاعده «لاضرر» در مبانی فقهی با کارکرد نفی مشروعیت هرگونه ضرر و اضرار از سوی شارع مقدس وضع شده است (شعبانی، ۱۳۹۴). در همین چارچوب، پدیده‌هایی چون خلق پول و در پی آن کاهش قدرت خرید سایرین، محل اشکال است و لازم است هرگونه ضرر و زیان ناشی از آن مرتفع شود (محققان، مهدوی و توکلی، ۱۴۰۱).

این ملاحظات موجب شده است که پژوهشگران و سیاست‌گذاران در پی اصلاح رویه‌های جاری برای تحقق عدالت در دسترسی به تسهیلات و خدمات بانکی باشند (حسینی‌دولت‌آبادی، ۱۳۹۶). در همین راستا، هدف پژوهش حاضر استخراج شاخص‌ها و مؤلفه‌های مؤثر بر عدالت توزیعی در دسترسی به خدمات و تسهیلات بانکی در نظام بانکداری متعارف، از طریق مرور نظام‌مند مقالات معتبر بین‌المللی و استنباط رهیافت‌هایی برای شناخت بهتر این مؤلفه‌ها و بهبود وضعیت عدالت توزیعی در نظام بانکداری ایران با بهره‌گیری از روش مطالعه تطبیقی^۱ است.

۱. مبانی نظری

پارادایم عدالت توزیعی [در دسترسی به خدمات و تسهیلات بانکی]، یکی از مفاهیم معاصر در ادبیات علمی است که ابتدا از مباحث نظری در حوزه فلسفه و حقوق وارد حوزه اقتصاد و سپس بانکداری شده است (Van't Klooster, 2018). به‌طور مشخص، نخستین اشاره‌های مستقیم به چارچوبی برای ارزیابی توزیع عادلانه منابع اقتصادی و اجتماعی را می‌توان در اثر جان رالز^۲ با عنوان «نظریه‌ای در باب عدالت» (۱۹۷۱م)

۱. Comparative Research Method

۲. John Rawls

مشاهده کرد. این اثر با فاصله‌گذاری روشن از نظریه‌های برابری سوسیالیستی، اصولی همچون برابری فرصت‌ها و ضرورت بهبود وضعیت محرومان را مطرح کرد؛ اصولی که بعدها به مبنای تحلیل عدالت توزیعی در نظام‌های اقتصادی و مالی آزاد تبدیل شدند (Kamla & Rammal, 2013).

در ادامه، با گسترش مفاهیمی چون توسعه انسانی و اقتصاد عدالت‌محور توسط اقتصاددانانی همچون آماریا سن در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ میلادی، عدالت توزیعی به‌عنوان مؤلفه‌ای مؤثر بر نابرابری شناخته شد و نقش نهادهای مالی - به‌ویژه بانک‌ها - در کاهش فقر و بهبود توزیع درآمد برجسته گردید (Sen, 2008). تعاریف دقیق‌تر از عدالت توزیعی و ابعاد آن در بخش خصوصی (Lucy, 1989) و مباحث مربوط به تنظیم‌گری و مداخله برای تحقق عدالت در بخش‌های مختلف اقتصادی - به‌ویژه عدالت توزیعی در بانکداری - در همین دوره مورد توجه قرار گرفت (Chepkwony, 2012).

در دهه ۱۹۹۰ و اوایل دهه ۲۰۰۰ میلادی، مفهوم شمول مالی^۳ به‌عنوان یکی از محورهای عدالت توزیعی مطرح شد. هرچند بیشتر مطالعات آغازین بر دسترسی برابر به خدمات پایه بانکی - به‌عنوان یکی از حقوق افراد - تأکید داشتند (Jan et al, 2018). سازمان‌های بین‌المللی نظیر بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول نیز در همین دوره به اهمیت فراهم‌سازی دسترسی به خدمات بانکی پرداختند (Van't Klooster, 2018, p. 137). همچنین ابزارهایی مانند وام‌های خرد به‌عنوان راهکاری برای کاهش نابرابری‌های اقتصادی در پژوهش‌ها مورد توجه قرار گرفت (Demirguc-kunt et al, 2018).

با ورود به هزاره جدید، فناوری‌های مالی و بانکداری دیجیتال نیز به عرصه آمدند و ظرفیت نوآوری‌های دیجیتال در کاهش هزینه‌های دسترسی به خدمات بانکی و

۳. Financial Inclusion

افزایش دسترسی مناطق محروم - از طریق بانکداری موبایلی (Shaikh & Karjaluoto, 2015) یا استفاده از الگوریتم‌های هوشمند برای رتبه‌بندی اعتباری مشتریان (Schuetz & Venkatesh, 2020) - مورد توجه قرار گرفت. همچنین، توسعه نظارت دولت بر بانک‌ها به منظور اطمینان از توزیع عادلانه‌تر تسهیلات نیز در همین دوره مطرح شد (Gatto & Sadik-Zada, 2022).

به هر صورت، این موضوع - به‌ویژه با تأکید بر ماهیت خلق‌پول بدون پشتوانه توسط بانک‌ها و آثار منفی ناشی از آن بر تشدید نابرابری - مورد توجه پژوهشگران داخلی نیز قرار گرفته است. بر همین اساس، می‌توان تحقیقات انجام‌شده پیرامون عدالت توزیعی در نظام بانکی ایران را در سه گروه طبقه‌بندی و به‌صورت خلاصه ذکر کرد.

در دسته نخست، تمرکز پژوهشگران بر اصل عدالت‌محوری در نظام بانکی بوده است. در این مطالعات، بر ضرورت توجه به مقوله عدالت در تنظیم عقود اسلامی در نظام بانکی ایران (عبدالهی و میثمی، ۱۳۹۰) و همچنین رفع نقصان‌های موجود در شفافیت و نظارت تأکید شده است (سبحانی و امیرعلی، ۱۳۹۳). افزون بر این، ابعاد و شاخصه‌های عدالت نسبت به جامعه، کارمندان و سهام‌داران در نظام بانکی بر اساس آموزه‌های اسلامی بررسی شده است (محقق‌نیا، سیل‌سپور و احمدی، ۱۴۰۱).

در دسته دوم، توجه پژوهشگران به ماهیت خلق‌پول در نظام بانکی - به‌عنوان مهم‌ترین عامل ناعدالتی توزیعی - معطوف بوده است. بر همین اساس، پیشنهادهایی نظیر سلب امکان خلق‌پول از بانک‌های تجاری و واگذاری آن به دولت (قائدامینی، ۱۳۹۸) و همچنین بازشناسی سهم دولت (جامعه) از سهم بانک در منافع خلق‌پول و اخذ مالیات از آن ارائه شده است (سبحانی و درودیان، ۱۳۹۵). افزون بر این، برخی پژوهشگران در تحقیقات همین دسته، خلق‌پول بانکی را از مصادیق «اُکل مال به باطل»

و «غصب» دانسته و حرمت آن را از منظر فقهی اعلام کرده‌اند (عالی‌پناه و تاج‌لنگرودی، ۱۳۹۶).

در دسته سوم، با در نظر گرفتن برخی محدودیت‌های اجرایی - مانند عدم امکان سلب کامل اختیار خلق پول از بانک‌ها - تمرکز پژوهش‌ها بر بهبود رویه‌های موجود برای تحقق عدالت توزیعی بوده است (رضوانی، ۱۳۹۶) و یا بر شناسایی مؤلفه‌های مرتبط با آن در شرایط جاری تأکید شده است (قلیچ، ۱۳۹۷). به عبارت دیگر، در این دست از مطالعات معیارهایی همچون عمران و آبادانی با منابع خلق‌شده و لزوم نظارت به‌منظور جلوگیری از کنز ثروت مورد توجه قرار گرفته است (اکبری، هاشمی‌فر، کریمی‌وردنجان و سیمپاری، ۱۳۹۹).

همچنین پیشنهادهایی نظیر تقویت نظارت فنی و استقلال بانک مرکزی، بهبود فناوری اطلاعات و ارتباطات و توسعه فین‌تک‌ها، کاهش تصدی‌گری نهادهای دولتی، حمایت از بانک‌هایی که به توسعه صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر کمک می‌کنند و گسترش وثیقه‌های مورد قبول بانک - از جمله اسناد مبتنی بر اعتماد - در پژوهش‌های این گروه مطرح شده است (موسویان، طالبی و عباسی، ۱۳۹۹).

در نهایت می‌توان گفت که با توجه به سیر طرح و توسعه مفهوم عدالت توزیعی در حوزه بانکداری، بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ میلادی برای گردآوری مطالعات معتبر بین‌المللی پیرامون «عدالت توزیعی» در «بانکداری» و انجام مرور نظام‌مند در پژوهش حاضر انتخاب شده است. همچنین، این پژوهش در مقایسه با مطالعات داخلی در زمره دسته سوم طبقه‌بندی فوق قرار می‌گیرد؛ دسته‌ای که تلاش می‌کند با مرور جامع و نظام‌مند مطالعات بین‌المللی، ضمن شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر پیشبرد عدالت توزیعی و مقایسه تطبیقی نتایج تحقیقات جهانی با وضعیت نظام بانکی ایران، رهیافت‌هایی برای عادلانه‌تر شدن کیفیت توزیع تسهیلات و دسترسی به خدمات در نظام بانکی کشور ارائه دهد.

۲. روش‌شناسی پژوهش

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، هدف پژوهش حاضر استخراج شاخص‌ها و مؤلفه‌های مؤثر بر عدالت توزیعی در نظام بانکداری متعارف و ارائه رهیافت‌هایی برای بهبود این شاخص‌ها در نظام بانکداری ایران است. بر این اساس، پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کاربردی است که با استفاده از روش مرور نظام‌مند (به شیوه گردآوری کتابخانه‌ای) - مشابه با مطالعاتی نظیر «مرور نظام‌مند ادبیات در مورد شمول مالی و طرد مالی در کشورهای توسعه‌یافته» (Fernández-Olit et al, 2020) و همچنین روش مطالعه تطبیقی (با گردآوری اسناد و منابع کتابخانه‌ای) مشابه با مطالعاتی چون «شمول مالی و فین‌تک: مطالعه تطبیقی کشورهای که از مالی اسلامی و مالی متعارف پیروی می‌کنند» (Baber, 2020) انجام شده است.

علاوه‌براین، تحلیل وضعیت نظام بانکی ایران در چارچوب مؤلفه‌های استخراج‌شده از بخش مرور نظام‌مند و تبیین رهیافت‌های متناظر با نتایج مطالعات پایه ذیل هر مؤلفه نیز مدنظر قرار گرفته است (زرندی، ۱۴۰۲). مراحل انجام پژوهش به شرح زیر بوده است:

۱) در بخش مرور نظام‌مند، شاخص‌ها و مؤلفه‌های مؤثر بر عدالت توزیعی در نظام بانکداری و همچنین ابزارها و خدمات شبه‌بانکی در نظام مالی متعارف، بر اساس مطالعات معتبر انجام‌شده طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ میلادی استخراج شده است. بر این اساس، مراحل زیر در این بخش پیاده‌سازی شده است:

✓ تدوین سؤال محوری برای مرور نظام‌مند: «شاخص‌ها و مؤلفه‌های مؤثر بر عدالت توزیعی در نظام بانکداری یا سازوکارهای مشابه آن در یک نظام مالی، براساس پژوهش‌های معتبر انجام‌شده چیست؟»

- ✓ جمع‌آوری و دسته‌بندی مقاله‌ها: با جستجوی فراگیر بر اساس کلیدواژه‌های مرتبط و در نظر گرفتن طیف گسترده‌ای از مفاهیم هم‌سو و متضاد، از طریق پایگاه‌های پایگاه‌های اسکوپوس^۴ و وب‌اوساینس^۵.
- ✓ جستجوی تکمیلی و ارزیابی اولیه: با استفاده از گوگل اسکولار^۶ و ارزیابی محتوایی اولیه مطالعات گردآوری‌شده.
- ✓ گزینش و ارزیابی مقاله‌ها: براساس معیار اعتبار (مانند حذف مقالات کنفرانسی)، بازه زمانی انتشار (از ۱۹۹۰ تا پایان ۲۰۲۳ میلادی، چهارچوب و راهبرد جستجو و سایر استانداردهای متداول. در این مرحله دو ملاحظه جانبی نیز رعایت شده است:
 - مفاهیمی مانند عدالت تعاملی^۷ - که ناظر بر احترام و تمرکز ویژه بر احقاق حقوق معنوی است - از دامنه این تحقیق خارج شده‌اند.
 - تمامی مقاله‌هایی که صرفاً اشاره‌ای گذرا به توزیع بهینه یا منصفانه - و به‌ویژه عدالت توزیعی در توزیع اعتبارات - داشتند، در صورتی‌که از قرابت محتوایی^۸ یا کارکردی^۹ برخوردار بودند، نیز در فرایند انتخاب حفظ شده و در مرور نظام‌مند مورد بررسی قرار گرفتند.
- ✓ تجزیه و تحلیل مقاله‌های یافت‌شده^{۱۰}: استخراج دیدگاه‌های محققان، تم‌های فرعی و در نهایت تم‌های اصلی.

۴. Scopus

۵. Web Of Science

۶. Google Scholar

۷. Interactional Justice

۸. ارائه مفهوم مشابه عدالت توزیعی یا نظایر توزیع منصفانه.

۹. ابزارها، خدمات، سازمان‌ها، نهادها و... که با ارائه خدمات و منابع موضوع تحقیق (بانکداری متعارف) مشابهت دارند.

۱۰. Analysis And Synthesis

✓ گزارش‌دهی و بهره‌برداری از نتایج^{۱۱}: برای اجرای گام دوم، یعنی پاسخ به سؤال محوری مرور نظام‌مند.

(۲) بخش روش مطالعه تطبیقی نیز شامل ۲ قسمت است:

✓ گردآوری و ارزیابی تطبیقی مطالعات انجام‌شده: پیرامون کیفیت نظام توزیع منابع و دسترسی به خدمات در شبکه بانکی ایران، در چارچوب مؤلفه‌های استخراج‌شده از بخش نخست و گزارش‌دهی ذیل هر مؤلفه.

✓ تطبیق نتایج با چارچوب مؤلفه‌های متناظر: براساس پژوهش‌های منتخب، و ارائه مقایسه‌ای نظیر به نظیر میان نتایج مطالعات بخش مرور نظام‌مند و وضعیت موجود به‌منظور تصحیح و بهبود نظام بانکی ایران.

۳. مراحل پژوهش و یافته‌ها

براساس روش تحقیق، پژوهش حاضر در ۲ بخش انجام شده است:

۳-۱. مرور نظام‌مند

۳-۱-۱. جستجو در پایگاه‌های معتبر و پایش مقاله‌ها

برای انجام مرور نظام‌مند پیرامون عدالت توزیعی در نظام بانکداری متعارف، در گام نخست کلیدواژه‌های زیر - با در نظر گرفتن تمامی حالت‌های ممکن^{۱۲} - تا پایان نوامبر ۲۰۲۳ میلادی به‌عنوان محورهای جست‌وجو مورد استفاده قرار گرفتند.

جدول (۱): کلیدواژه‌ها و راهبرد جستجو پیرامون مفهوم «عدالت توزیعی» در نظام بانکداری متعارف

کلیدواژه‌ها	Keywords
عدالت توزیعی	Distributive Justice

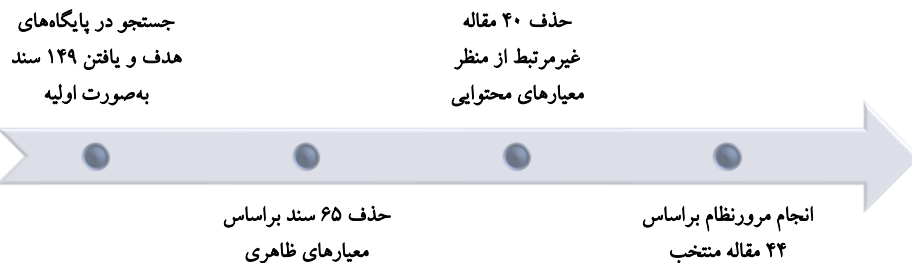
۱۱. Reporting And Using the Results

۱۲. تمامی حالت‌های ممکن یا مذکور در جدول (/، یا)، [کروشه] و... به‌صورت جداگانه و مستقل در جستجو لحاظ شده‌اند.

کلیدواژه‌ها	Keywords
توزیع عادلانه / منصفانه	Fair/ Justice-oriented Distribution
نابرابری درآمدی	Income Inequality
نابرابری توزیع	Inequality of Distribution
نابرابری در سیستم بانکی / بانکداری	Inequality in Banking System / Banking
دسترسی مناسب ^{۱۳} [(یا) عدم دسترسی کافی] به اعتبار / وام / بانک / بانکداری / تأمین مالی / [یک] حساب بانکی / برخورداری از یک حساب بانکی [(یا) دیجیتال]	Adequate ^{۱۴} [(or) Lack of Adequate Access] to Credit/ Loan/ Bank/ Banking/ Finance (or) Financing/ [a] Bank Account [(or) an Account]/ Having a Bank [(or) Digital] Account

منبع: (یافته‌های تحقیق)

بر همین اساس، تمامی اسناد مرتبط در بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ میلادی در پایگاه‌های اسکوپوس و وب‌آوساینس مورد جست‌وجو قرار گرفتند. در نهایت، از میان ۱۴۹ سند بازایی‌شده، ۴۴ مقاله معتبر - هم از منظر استانداردها و چارچوب‌های ظاهری مانند رتبه نشریه و هم از منظر محتوایی شامل عنوان و چکیده - انتخاب شدند.

شکل (۱): تعداد مقالات در هریک از گام‌های مرور نظام‌مند (عدالت توزیعی)

منبع: (یافته‌های تحقیق)

۱۳. در این مورد سایر معادل‌های «کافی [یا Adequate]» نیز مورد توجه قرار گرفته و جست‌جو شدند.

۱۴. In this Case, Other Words Equivalent to Adequate Such as Proper, Sufficient, Enough, ... Were Also Considered and Searched.

۳-۱-۲. استخراج گزیده اظهارات محققان

در مرحله بعد، با مطالعه دقیق مقاله‌های منتخب، اظهارنظرها و بیانیه‌های^{۱۵} محققان همراه با مؤلفه‌های اولیه مرتبط با عدالت توزیعی و آثار متقابل آن بر «خدمات و توزیع منابع بانکی یا موارد مشابه» استخراج شد.

جدول (۲): گزیده اظهارنظرها و نتایج مقاله‌های منتخب (برحسب تاریخ انتشار)

شماره	گزیده اظهارنظرها، بیانیه‌ها و نتایج برجسته مقاله‌های منتخب (صورت اولیه)
۱	کاهش موانع ورود به بانکداری (رقابتی‌شدن بانکداری)، رفاه وام‌گیرندگان و پس‌اندازکنندگان را به ضرر سهام‌داران بانک، بهبود می‌بخشد (Besanko & Thakor, 1992).
۲	بانک مرکزی می‌تواند با راهبرد مناسب برای دستیابی به عدالت توزیعی؛ نقش مؤثری ایفا کند (Ashford, 1996).
۳	برای تحقق عدالت توزیعی، کشورهای فقیر باوجود کیفیت پایین نهادی در نهادهای مالی، نیاز فوری به کمک‌های توسعه‌ای جهانی در مقیاس وسیع دارند (Padin, 2003).
۴	نارضایتی مشتری شاکی از منظر شناختی، ارزیابی و بازخوردهای احساسی ثبت شود (Chebat & Slusarczyk, 2005).
۵	عدالت توزیعی یک عامل شناختی مرتبط با رضایت از انحراف در بازیابی خدمات بانکی است. افرادی که با آنها در توزیع منابع به‌طور ناعادلانه رفتار می‌شود، احتمالاً نسبت به کل سیستم احساس خشم و نارضایتی می‌کنند (Nicolau-Gonzalbez & Casado-Diaz, 2009).
۶	میزان عدالت توزیعی و رویه‌ای، احساسات و... تأثیر بسزایی در انتخاب پاسخ و انتخاب مواجهه مشتریان در زمان شکست در ارائه خدمات دارد. در نبود ادراک عدالت، پرهزینه‌ترین واکنش مشاهده می‌شود (Nicolau-Gonzalbez & Casado-Diaz, 2009).
۷	وقوع بحران‌های بانکی، با کاهش سهم درآمد ثروتمندان همراه است. مالیات، سهم‌های درآمدی بالا را کاهش می‌دهد (Roine et al, 2009).
۸	شاخص جینی ^{۱۶} و شاخص هرفیندال-هیرشمن ^{۱۷} را می‌توان با در نظر گرفتن مسائل روش‌شناختی، تعامل با مشتریان و عدالت ادراک‌شده، بهبود بخشید (Uberti & Figini, 2010).

شماره	گزیده اظهارنظرها، بیانی‌ها و نتایج برجسته مقاله‌های منتخب (صورت اولیه)
۹	عدالت توزیعی در منابع باید به صورت بین نسلی متعادل باشد... عدالت بین نسلی، باید توسعه آتی را نیز به تکامل برساند (Kisman & Ventel, 2015).
۱۰	بازبودن تجاری و مالی می‌تواند به بهبود رشد درآمد و کاهش نابرابری منجر شود (Lim & McNelis, 2016).
۱۱	عدالت توزیعی، عدالت رویه‌ای و عدالت تعاملی؛ اثرات مثبت معنی‌داری بر رضایت از خدمات داشتند. این رضایت، یک متغیر میانجی حیاتی بین عدالت ادراک‌شده و متغیرهای ارتباط با مشتری است (Nadiri, 2016).
۱۲	ابعاد عدالت توزیعی، رویه‌ای و تعاملی رابطه بین عواطف و رضایت را وساطت می‌کنند (Ozkan Tektas, 2017).
۱۳	اعتبار و وجهه سازمانی می‌تواند رابطه بین عواطف و رضایت را تعدیل کند (Basgoze, 2017).
۱۴	عدالت تعاملی و توزیعی که در خدمات بانک تجربه می‌شود، به طور قابل توجهی بر میزان رضایت مشتریان اثر می‌گذارد و این مورد به نوبه خود بر قصد رفتاری مشتریان تأثیر مثبت و معنادار دارد (Petzer et al, 2017).
۱۵	کاهش ریسک برای بانکداران، اثر تعادل عمومی در واسطه‌گری و اهمیت توزیع اولیه ثروت را کاهش می‌دهد. در این حالت، از محدودیت‌های اعتباری کاسته شده و بانک‌ها مایل‌اند وام بیشتری به کارآفرینان بدهند (Hill & Perez-Reyna, 2017).
۱۶	آزادسازی، قدرت چانه‌زنی نسبی شرکت‌ها و کارگران را در قبال یکدیگر و همین‌طور بانک‌ها تغییر می‌دهد. سهم نیروی کار از درآمد پس از آزادسازی حساب سرمایه کاهش می‌یابد (Furceri & Loungani, 2018).
۱۷	تعهد و حساسیت اصل عدالت توزیعی، در عمل حائز اهمیت است (Wang & Henderson, 2018).
۱۸	نابرابری درآمدی تأثیر مخربی بر مصرف دارد و با حجم کمتر اعتبار مصرف‌کننده همراه است. به نظر می‌رسد نسبت وام‌های غیرجاری به عنوان سهمی از کل وام‌ها، مستقل از نابرابری درآمد

شماره	گزیده اظهارنظرها، بیانه‌ها و نتایج برجسته مقاله‌های منتخب (صورت اولیه)
	باشد (Papadopoulos, 2019).
۱۹	مسئولیت اجتماعی به‌طور مثبت با رفتار شهروندی سازمان مرتبط است. عدالت توزیعی، نقش تعدیل‌تر دارد (Ouakouak et al, 2020).
۲۰	نسبت‌های مختلف حقوق صاحبان سهام به ذخیره منجر به کاهش کلی عرضه پول؛ و تخصیص کمتر به دارندگان رتبه اعتباری پایین‌تر می‌شود. افزایش ذخایر حتی تأثیرات نامطلوبی بر ضریب فزاینده دارد (Xing et al, 2020).
۲۱	استفاده از اشکال متنوع تأمین مالی می‌تواند رسیدگی به فقر انرژی را تسهیل کند (Setyowati, 2021).
۲۲	خط‌مشی واحد، تأثیرات مثبت رهبری اخلاقی و عدالت توزیعی را نمایندگی می‌کند (Alpkan et al, 2021).
۲۳	دسترسی به وثیقه و به‌واسطه آن دسترسی بیشتر به اعتبار، سوگیری ذاتی به سمت مشتریان ثروتمند در خلق پول را به دنبال دارد. این امر، تنها نابرابری‌های صرف نیستند، بلکه می‌توانند ناعادلانه باشند (Dietsch, 2021).
۲۴	نقش مؤسسات بانکی و سازوکار مالی در توانمندسازی ساکنان برای بالارفتن از نردبان انرژی شهری که برای عدالت در توزیع انرژی و رفع فقر مهم است، حیاتی است (Debnath et al, 2021).
۲۵	اثرات توزیع بهینه (بیشترین انتفاع)، زمانی که ترجیحات وابسته به مرجع هستند؛ با توجه به نابرابری‌های گذشته در میزان مصرف، با تخصیص سوداگرانه همگرا می‌شود... برابری در هیچ زمان محدودی به دست نمی‌آید (Galanis & Veneziani, 2022).
۲۶	احساسات تأثیر مثبت مستقیمی بر ارزیابی رضایت بانکداری الکترونیکی مشتریان دارند... در صورت امکان، در زمان وقوع مشکل؛ ارائه غرامت به‌عنوان شکلی از عدالت توزیعی ضروری است (Nyagadza et al, 2022).
۲۷	پذیرش ارزش‌های دیجیتال، به‌طور مثبت با آموزش، شاخص توسعه انسانی، شاخص جینی، کیفیت نظارتی و تولید ناخالص داخلی و... مرتبط است (Bhimani et al, 2022).
۲۸	توسعه هدفمند بخش مالی در آفریقا می‌تواند توزیع بهتر درآمد را به همراه داشته باشد (Ofori et al, 2022).

شماره	گزیده اظهارنظرها، بیانه‌ها و نتایج برجسته مقاله‌های منتخب (صورت اولیه)
۲۹	در برنامه جهانی توسعه پایدار، نقش بخش مالی در کاهش نابرابری درآمدی محوری است. ضعف‌های نهادی نیز سبب تشدید نابرابری می‌شود. بانکداری پایدار، نابرابری درآمد را حتی در شرایط حاکمیت ضعیف قانون، کاهش می‌دهد. نتایج پس از گنجاندن اثرات دیجیتالی شدن بانک‌ها تقویت می‌شود (Übeda et al, 2022).
۳۰	دولت کمیته‌ای را برای نظارت و ارزیابی اثرات سیاست‌های صندوق بین‌المللی پول بر ابعاد حیاتی سلامت و استانداردهای زندگی مادی در جمعیت نابرخوردار و آسیب‌دیده تشکیل دهد (Daoud et al, 2022).
۳۱	مردم عموماً توزیع نه برابر، بلکه منصفانه را ترجیح می‌دهند (Sitthiyot & Holasut, 2022).
۳۲	میزان آسیب‌پذیری، با بودجه‌های کمکی و حمایتی ارتباط دارد (Islam, 2022).
۳۳	اثر غیرخطی توسعه مالی بر نابرابری درآمد مشروط به سطح درآمد سرانه است... سیاست‌های ترویج توسعه مالی برای کاهش نابرابری درآمد باید سطح موجود درآمد سرانه را در نظر بگیرد (Vo et al, 2023).
۳۴	مقامات بانکی می‌توانند از طریق گردآوری و تحلیل داده‌ها (داده‌کاوی)، خدمات خود را با منافع مشتریان هماهنگ کنند؛ و علاوه‌برآن، منابع را بهتر تخصیص دهند. این مهم می‌تواند رضایت مشتریان را از خدمات بانکی فراهم کند (Abedin et al, 2023).
۳۵	افزایش ناگهانی اعتبار مصرف‌کننده، می‌تواند باعث صنعتی‌زدایی ^{۱۸} زود هنگام شود و جهت‌دهی منابع را از بخش قابل تجارت با بهره‌وری بالا به سمت بخش غیرقابل تجارت با بهره‌وری پایین‌تر تغییر دهد (Ugurlu, 2023).
۳۶	اهداف توسعه پایدار بر اعتماد به بانک‌ها و دسترسی منصفانه تأثیر می‌گذارد (Staupoulou et al, 2023).
۳۷	آموزش عالی در تانزانیا تا حدی دسترسی را بهبود بخشیده، اما نابرابری میان گروه‌های برخوردار با سایر گروه‌ها را تشدید کرده است (Mgaiwa & Ishengoma, 2023).
۳۸	بهبود تعادل با بخش واقعی؛ می‌تواند از آثار مخرب انباشت ^{۱۹} و ازدحام غیرمولد جلوگیری کند (Khatatbeh & Moosa, 2023).

^{۱۸}. Deindustrialization

شماره	گزیده اظهارنظرها، بیانه‌ها و نتایج برجسته مقاله‌های منتخب (صورت اولیه)
۳۹	تحلیل ریسک مؤثر و استخدام کارکنان واجد شرایط، مؤثرترین معیار بر سایر عوامل است (Özdemirci et al, 2023).
۴۰	خانوارهای با درآمد بالاتر در طول رکود کووید-۱۹، دسترسی بیشتری به تأمین مالی مانند اعتبار بانکی داشتند؛ و در بهره‌برداری از فرصت‌های تجاری جدید، عملکرد بهتری داشتند (Albert et al, 2023).
۴۱	رشد فراگیر می‌تواند به کاهش فقر کمک کند، اما تأثیر آن بر نابرابری درآمد بستگی به نوع فراگیری دارد. رشد فراگیر اثر نامطلوب نابرابری درآمدی بر فقر را تعدیل می‌کند (Amponsah et al, 2023).
۴۲	علی‌رغم افزایش کلی نابرابری درآمدی در دوره‌های پس از بحران، شهرداری‌هایی که حداقل یک شعبه بانک تعاونی را میزبانی می‌کنند؛ افزایش نسبتاً کمتری را تجربه کردند. اندازه بخش بانکداری تعاونی به عنوان یک عامل مهم در شکل‌دهی توزیع درآمد ظاهر شد. شهرداری‌ها با ویژگی‌های مشخص مقادیر بیشتر وام‌ها و سپرده‌های بانک‌های تعاونی، سطوح پایین‌تری از نابرابری درآمدی را نشان می‌دهد (Peruzzi et al, 2023).
۴۳	فقدان خدمات مالی باکیفیت و پیچیدگی روزافزون سیستم مالی، عواملی هستند که در به حاشیه راندن مالی مداوم محله‌های آسیب‌پذیر مؤثرند (Dunham & Foster, 2023).
۴۴	نابرابری درآمد با توسعه مالی در تعامل است و بر رشد اقتصادی اثر منفی دارد (Odhiambo, 2023).

همچنین شمار کمی کلیدواژه‌های اصلی در متن مقاله‌ها، در قالب مؤلفه‌های فرعی بدین صورت قابل گزارش است؛

جدول (۳): مؤلفه‌های فرعی استخراج‌شده (صورت اولیه)

تکرار	مؤلفه‌های فرعی (صورت اولیه)
۶ مقاله	رضایت مشتری و نابرابری درآمد.

تکرار	مؤلفه‌های فرعی (صورت اولیه)
۳ مقاله	احساسات، اهداف توسعه پایدار [سازمان ملل متحد]، بحران، تورم (کاهش قدرت خرید)، توزیع درآمد، شاخص جینی و فقر.
۲ مقاله	آثار بلندمدت، توسعه مالی، خلق اعتبار، رشد اقتصادی، سیاست پولی، عدالت ادراک‌شده و فقر انرژی.
۱ مقاله	اجرای بهبودیافته (مرتبط با ارتقای داوطلبانه)، احساسات مشتریان، اخلاقیات (مرتبط با فلسفه اخلاق)، استخدام نیروی متخصص، اعتبار خانوار، اعتبار مصرف‌کننده، اعتماد به یک رهبر، اعتماد مشتریان، اقتصاد بخش عمومی، امتیازدهی اعتباری، امور مالی آب‌وهوا (مرتبط با تأمین مالی سبز)، انصاف، ایجاد مؤسسات مالی عمومی، آزادسازی، آزادسازی مالی، بازبودن تجارت و مالی، بازیابی خدمات الکترونیکی، بانک اطلاعاتی بانک، بانکداری پایدار، بانکداری تعاونی، بانکداری خصوصی، بودجه عمومی، تبادل اجتماعی، تجزیه و تحلیل ریسک مؤثر، تخصیص اشتباه، تخصیص منصفانه، تصدیق قانون اساسی، تعاملات شخص ثالث، تعهد به کاهش نابرابری، تعهد عاطفی (احساسی؛ معنوی)، تعهد محاسباتی (مادی)، تغییرات ساختاری، تلاش‌های جهانی، توافق‌نامه پاریس در مورد تغییرات آب‌وهوایی، توزیع اولیه ثروت، توزیع سودمند (از منظر بهینگی)، توسعه پایدار، توسعه مالی غیرفراگیر، توسعه مالی و صنعتی، حاکمیت قانون، حکمرانی (حاکمیت)، حمایت‌های دولت (ی)، خدمات عمومی، خلق بدهی، خلق پول، خواسته‌های مشتری، داده‌کاوی، درآمدهای برتر، دسترسی به اعتبار برای خانوارهای کم‌درآمد، دسترسی به تأمین مالی، دسترسی به تأمین مالی خارجی، دیجیتالی‌شدن بانک، رشد پایدار، رشد فراگیر، رضایت از خدمات، رفتار شهروندی سازمانی، رکود، رهبری اخلاقی، ریاضت مالی، ریسک اعتباری، ریسک مالی، زیرساخت‌های فناوری، سازوکار تأمین مالی، سازمان‌های بین‌المللی، سرمایه موردنیاز (مرتبط با کفایت سرمایه)، سطح درآمد، سطوح خدمات، سهام‌داران بانک، سیاست‌های عمومی، سیاست‌های مالی، شاخص هرfindahl-هیرشمن ^{۲۰} ، شکاف ساختاری، شکاف نهادینه‌شده، شناخت اجتماعی، شهرت، صندوق‌های راهبری زیست‌محیطی، اجتماعی و شرکی، ضریب جینی، طبقات بهره (سطوح نرخ‌های بهره)، عدالت انرژی، عدالت تعاملی، عدالت توزیع مجدد (بازتوزیع)، عدالت توزیعی بین [و درون] نسلی، عدالت سازمانی، عرضه پول، فین‌تک، قیمت منصفانه، کارایی

تکرار	مؤلفه‌های فرعی (صورت اولیه)
	بازار، کارایی بخش مالی، کاهش اعتبار مؤسسات مالی بزرگ، کفایت‌گرایی، کمک‌های مالی بین‌المللی، کیفیت زندگی، مالی دیجیتال، مالیات، مبالغ وام و سپرده بانک‌های تعاون، محدودیت‌های اعتباری، محیط [زیست]، مدل اقتصاد کلان، مسئولیت اجتماعی شرکت، مشارکت جهانی، مصرف، مقررات احتیاطی، نابرابری‌های اجتماعی، نابرابری‌های طبقه، نابرابری‌های گذشته در مصرف، ناهمگونی بانک، نژادپرستی، نظام بانکداری رقابتی، نگرین منابع مالی، نقاط ضعف سازمانی، نوآوری‌ها، نوآوری‌های رویه‌ای، وام‌دهی بین‌بانکی، هزینه‌های دولت و یادگیری ماشینی.

۳-۲. دسته‌بندی مؤلفه‌های فرعی در قالب مؤلفه‌ها اصلی

در این مرحله، اظهارنظرها و مؤلفه‌های فوق‌الذکر پس از ادغام مفاهیم نزدیک در یکدیگر، در قالب ۲۴ مؤلفه فرعی نهایی و ذیل ۷ مؤلفه اصلی دسته‌بندی و تدوین شدند. شرح این مؤلفه‌ها بر اساس ادبیات پژوهش و مقاله‌های منتخب به شرح زیر است:

جدول (۴): دسته‌بندی مؤلفه‌های استخراج‌شده و نتایج تحقیقات

مؤلفه اصلی	مؤلفه‌های فرعی (نهایی)	توضیح مؤلفه (منبع)
عوامل طبیعی، ساختاری و نهادینه‌شده برای افراد/خانوار	۱. ویژگی‌ها و مشخصه‌های مالی فرد یا خانوار	به‌طورکلی افراد متولدشده در خانوارهای با درآمد پایین، رتبه اعتباری پایین‌تری دارند (Vo et al, 2023).
	۲. شکاف‌های ساختاری و نهادینه‌شده	برحسب نگاه غلط و تبعیض‌های نادرست، برخی افراد یا خانوارها، در رده پایین‌تری نسبت به سایرین قرار می‌گیرند (Sitthiyot & Holasut, 2022) که ممکن است بر سطح و کیفیت استفاده از تسهیلات، خدمات بانکی اثر بگذارند (Albert et al, 2023).
	۳. تمایزات محیطی	رابطه متقابلی میان سطح بهره‌مندی از منابع بانکی و سطح رفاه وجود دارد (Setyowati, 2021). برای مثال، میزان اعتبارات بانکی بر میزان مصرف شهری، اثرگذار است (Debnath, 2021).

مؤلفه اصلی	مؤلفه های فرعی (نهایی)	توضیح مؤلفه (منبع)
نگارش و میزان مداخله دولت و نهاد ناظر (بانک مرکزی)	۱. تعهد سیاست گذار به رفع ناعدالتی در توزیع	رویکرد و اهتمام دولت مردان و نهادهای ناظر به لزوم رفع ناعدالتی، در کیفیت توزیع در نظام بانکی مؤثر است (Glens & Veneziani, 2022).
	۲. برخورداری از خط مشی واحد در رهبری برای رفع ناعدالتی	خط مشی واحد می تواند در کنار دست یابی به اهداف در حوزه عدالت در نظام بانکی، تحقق رشد فراگیر و یکپارچه اقتصادی را تضمین نماید (Amponsah, et al, 2023)؛ و هرگونه ناهماهنگی در سیاست گذاری، با عدم اثربخشی مناسب همراه خواهد بود (Alpkan, 2021). همچنین لازم است سیاست گذار، آثار خط مشی جاری را نیز در زمینه سیاست های پولی و مالی با دقت رصد کند (Khatatbeh & Moosa, 2023).
	۳. شاخص ها و مؤلفه های حکمرانی	بحران های حکمرانی و کیفیت مدیریت دولت، جزء جدانشدنی از فضای اقتصادی هستند که به شکل سیستماتیک، بر وضعیت بانک ها و کیفیت توزیع منابع آنها اثرگذارند (Roine et al, 2009).
	۴. نهادها و سازمان های دولتی حمایتی	یکی از متداول ترین اقدامات حمایتی جایگزین برای پرکردن شکاف های توزیعی در نظام بانکی، ایجاد یک یا چند مؤسسه، سازمان و یا نهاد حمایتگر مالی است (Odhiambo, 2023).
	۵. سهم بانکداری دولتی یا بانکداری با حداکثر مسئولیت اجتماعی	سهم بانکداری دولتی و یا بانکداری با مسئولیت اجتماعی، بانکداری مشارکتی و... دارای رابطه معنادار با تحقق عدالت توزیعی است (Peruzzi, et al, 2023).
	۶. سطح و کیفیت خدمات عمومی (دولت)	ارائه مناسب خدمات عمومی از سوی دولت نظیر بیمه عمومی به جای تسهیلات درمانی، می تواند جایگزین برخی نقصان های حیاتی در نظام توزیع در شبکه بانکی باشد (Bhandari, 2018).
	۷. کیفیت سیاست های پولی و مالی	سیاست گذار نسبت به تنظیم دستورالعمل ها و ارزیابی سیاست های پولی و مالی نظیر نرخ های بهره، بودجه بندی، هزینه های دولت، مالیات و... اهتمام ورزد (Dietsch, 2021).

مؤلفه اصلی	مؤلفه‌های فرعی (نهایی)	توضیح مؤلفه (منبع)
	۸. سطح الزامات سرمایه‌ای و دستورالعمل‌های کفایت سرمایه	الزامات سرمایه‌ای و نسبت‌های مربوط به آن، دارای اثر مستقیم بر کیفیت توزیع منابع است (Ashford, 1996). این مهم در زمینه‌های مدیریت نقدینگی و آثار تورمی آن در برابر میل طبیعی بانک‌ها به تغییر در نرخ‌های خلق و گردش اعتبار و... نقش اساسی دارد (Besanko & Thakor, 1992).
	۹. سطح آزادی و رقابت‌پذیری اقتصاد و تجارت	سطح آزادی، آزادسازی و رقابت‌پذیری فضای اقتصاد و تجارت (Lim & McNelis, 2016). و در مقابل؛ کیفیت و میزان مداخلات دولت در بازار و تجارت (Besanko & Thakor, 1992) از دیگر عوامل مؤثر است. دولت‌ها می‌توانند بسته به برنامه‌ریزی اقتصادی و سیاست‌های خود؛ از طریق وضع قوانین، مداخله کنند (Dietsch, 2021)؛ و سطح رقابت‌پذیری در نظام بانکی را که دارای رابطه معنادار با میزان کارایی در توزیع منابع است؛ تغییر دهند (Furceri & Loungani, 2018).
	۱۰. سازوکارهای تقنین و میزان اثربخشی قوانین و رویه‌های حقوقی جاری	الزامات سرمایه‌ای بانک‌ها (Xing et al, 2020) و کیفیت ساختار و نهادهای قانون‌گذار در این حوزه (Ofori et al, 2022) و مصوبات و طرح‌های قانون (Ugurlu, 2023) در کیفیت توزیع منابع بانکی مؤثرند. دولت‌ها می‌توانند عدالت توزیعی را در قوانین مورد تأکید قرار دهند (Ouakouak et al, 2023).
	۱۱. توسعه زیرساخت‌ها، دیجیتال‌سازی شدن و نوآوری‌های فناورانه	سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های دیجیتال؛ می‌تواند با کاهش هزینه‌های بانکی و افزایش دسترسی‌های مقرون‌به‌صرفه همراه باشد (Papadopoulos, 2019). این مهم در تسهیل آموزش و توانمندسازی گروه‌های محروم هم مؤثر است (Bhimani et al, 2022).

مؤلفه اصلی	مؤلفه‌های فرعی (نهایی)	توضیح مؤلفه (منبع)
سطح همکاری و مشارکت بانک‌ها	۱. تعهد به رفع نابرابری	رابطه مستقیمی میان فرهنگ‌سازمانی در بانک و تحقق عدالت وجود دارد (Nadiri, 2016)؛ و اقداماتی که صرفاً در جهت رفع برخی تعهدات قانونی صورت می‌گیرند؛ با اثربخشی بهینه در این حوزه همراه نیستند (Ozkan Tektas, 2017).
	۲. کیفیت ارزیابی مشتریان	رتبه‌بندی اعتباری غیربهینه (Nyagadza et al, 2022) و یا حذف مشتریان واجد شرایط (Uberty & Figini, 2010)، از عوامل توزیع غیرمنصفانه تسهیلات است؛ که منجر به نارضایتی و بی‌اعتمادی نسبت به نظام بانکی می‌شود (Hill & Perez, 2017). Reyna, 2017. برخورداری از یک نظام رتبه‌بندی دقیق، برای تحقق عدالت، سودمند است (Nicolau-Gonzalbez & Casado-Diaz, 2009).
	۳. سطح تعامل با مشتریان	هرچند ادراک خواسته‌ها، ارزیابی دقیق میزان رضایت‌مندی (Ozkan Tektas, 2017) و برخورداری نیازسنجی مشتریان (Petzer, 2017) و بازخوردگیری؛ نقش به‌سزایی در عدالت ادراک‌شده در زمینه عدالت توزیعی دارد (Chebat & Slusarczyk, 2005).
	۴. سطح دیجیتالی‌شدن و بهره‌گیری از نوآوری‌های فناورانه	ابزارها و نرم‌افزارهای مالی نوین، ضمن کاهش بخشی از هزینه‌ها؛ از طرق مختلف به تخصیص بهینه خدمات و تسهیلات مالی کمک می‌کنند (Abedin et al, 2023).
	۵. کیفیت سرمایه انسانی	به‌کارگیری نیروی انسانی براساس فرهنگ‌سازمانی عدالت‌محور در نظام بانکی نیز توصیه می‌شود (Ibeogu & Ozturen, 2015).
	۶. ایفای مسئولیت‌های اجتماعی ^{۲۱}	بانک‌ها بخشی از درآمدها یا منابع خود را مسئولیت‌های اجتماعی (Hodgson, 2013) و رفع نقصان‌های توزیعی در جامعه اختصاص دهند (Dunham & Foster, 2023).

۲۱. همان جزء دوم در راهبری فعالیت‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و شرکتی (ESG)

مؤلفه اصلی	مؤلفه‌های فرعی (نهایی)	توضیح مؤلفه (منبع)
تلاش‌های سازمان‌یافته با غیر سازمان‌یافته (فردی و فراملی)	۱. سطح فردی (غیر سازمان‌یافته)	سطح حمایت‌های فردی از یکدیگر توسط اعضای جامعه، در جهت رفع نقصان‌های موجود در توزیع منابع بانکی مؤثر است (Mgaiwa & Ishengoma, 2023).
	۲. تلاش‌ها و مشارکت‌های سازمان‌یافته	سازمان‌ها و نهادهای مردم‌نهاد می‌توانند گزینه جایگزین برای عدم دسترسی به منابع بانکی و رفع آثار سوء ناشی از توزیع نامتوازن تسهیلات باشند (Úbeda et al, 2022).
	۳. سطح فعالیت‌های اجتماعی شرکت‌ها	سطح و کیفیت اهتمام و توجه به مسئولیت اجتماعی در مؤسسات غیرپولی، می‌تواند با آثار مثبت در زمینه رفع نقصان‌های توزیعی و به‌ویژه شکسته شدن زنجیره فقر بین نسلی همراه باشد (Kisman & Ventel, 2015).
	۴. تلاش‌های بین‌المللی (جهانی)	کمک‌های اعتباری فراملی (Padin, 2003) و برنامه‌های جهانی برای افزایش شمول مالی (Stauropoulou et al, 2023) بسته به سطح همکاری مقامات محلی (Daoud et al, 2022) می‌تواند در زمینه افزایش دسترسی به خدمات و منابع بانکی مؤثر باشد.

۲-۳. روش مطالعه تطبیقی

در بخش قبل، ۲۴ مؤلفه فرعی نهایی را ذیل ۷ مؤلفه اصلی، به صورت زیر دسته‌بندی و تدوین شدند:

- ✓ عوامل طبیعی، ساختاری و نهادینه‌شده برای افراد/ خانوار؛ شامل ۳ مؤلفه فرعی.
- ✓ نگرش و میزان مداخله دولت و نهاد ناظر (بانک مرکزی)؛ شامل ۱۱ مؤلفه فرعی.
- ✓ سطح همکاری و مشارکت بانک‌ها؛ شامل ۶ مؤلفه فرعی.

✓ تلاش‌های سازمان‌یافته یا غیرسازمان‌یافته (ملی و فراملی)؛ شامل ۴ مؤلفه فرعی.

در این بخش، اطلاعات و پژوهش‌های مرتبط با نظام بانکی ایران ذیل هر دسته از مؤلفه‌ها تدوین شده و با استفاده از روش مطالعه تطبیقی، نتایج پژوهش‌های بخش نخست به صورت متناظر بیان می‌شوند.

۳-۲-۱. وضعیت عوامل طبیعی، ساختاری و نهادینه‌شده برای افراد/ خانوار در ایران
از منظر سیاست‌گذاری در ایران، توجه ویژه‌ای به مؤلفه‌های این بخش شده است. به عنوان نمونه، بند ۱۷ مصوبه مورخ ۶ آبان ۱۳۸۳ هیأت وزیران - با تأکید بر «توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و برقراری تعادل در شاخص‌های اصلی آن در سطح ملی، با تأکید بر توانمندسازی اقتصادی-اجتماعی گروه‌های آسیب‌پذیر و اجرای سیاست‌های جبرانی کاهش فقر و ارتقای رفاه اجتماعی بر اساس مشارکت مردم» - به سازمان برنامه و بودجه ابلاغ گردیده است. این مصوبه در زمره مصوبات ملی (آمایش سرزمینی) قرار دارد (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۳).

با این حال، وضعیت جاری و تفاوت‌های میان گروه‌های مختلف - به ویژه در کیفیت توزیع تسهیلات حمایتی مانند وام‌های ازدواج، فرزندآوری و مسکن - به صورت سالانه چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد (میرزائی، ۱۴۰۱). از سوی دیگر، نقش نظام بانکی در برخی سال‌ها صرفاً به اعطای وام‌های حمایتی و تعهد به اجرای ناقص برخی تکالیف بودجه‌ای و تسهیلات سیاستی (تکلیفی) - آن‌هم با ارقام ثابت و به صورت یکپارچه - محدود مانده است. در نتیجه، شاخص‌هایی همچون توازن اجتماعی، فقرزدایی و استیفای حقوق در اولویت‌های نظام بانکی قرار ندارد (موسویان، مهربان‌پور و حشمتی، ۱۳۹۸).

هرچند تحقق همین وام‌های سیاستی با ارقام مشخص و ثابت نیز وابسته به میزان تخصیص بودجه توسط دولت است و در عمل این دولت است که به‌طور غیرمستقیم به متقاضیان وام می‌دهد. در شرایط کسری بودجه نیز صف‌های طولانی برای دریافت تسهیلات و در نهایت عدم تخصیص وام به بسیاری از افراد واجد شرایط شکل می‌گیرد (ایسنا، ۱۴۰۳ الف). از همین رو، می‌توان رهیافت‌های مقاله‌های پایه را برای مؤلفه‌های گروه نخست به شرح زیر تدوین کرد:

جدول (۵): تطبیق متناظر گروه اول مؤلفه‌ها و نتایج مطالعات پایه برای نظام بانکی ایران

مؤلفه اصلی و گزاره متناظر در مطالعه پایه	وضعیت جاری	پیشنهادهای رهیافت‌ها
عوامل طبیعی، ساختاری و نهادینه‌شده‌ی تبعیض‌آمیز برای افراد/ خانوار ← رفع عوامل طبیعی و ساختاری توزیع ناعادلانه در ایران	۱. اعطای تسهیلات حمایتی برحسب گروه‌بندی‌های کلی نظیر زندگی در کلان‌شهر یا... و با ارقام ثابت. ۲. عدم توجه به میزان منابع و محدودیت‌های بودجه‌ای و معطل‌ماندن واجدین شرایط برای دریافت وام‌های سیاستی و حمایتی. ۳. عدم توجه به مقررات و ضوابط کلان نظیر الزامات و ضوابط آمایش سرزمینی و...؛ توسعه نامتوازن کمی و کیفی در حوزه شعب، خدمات، توزیع اعتبارات و...	۱. برآورد سهم هر یک از افراد و گروه‌های واجد شرایط برحسب وضعیت اقتصادی. ۲. توجه به ظرفیت نظام بانکداری (منابع) و محدودیت‌های بودجه‌ای جهت پیش‌گیری از بروز کسری و ایجاد صف برای دریافت تسهیلات و اختصاص تسهیلات ریالی به‌صورت منصفانه برای هر یک از متقاضیان. ۳. توسعه کمی و کیفی نظام بانکداری با توجه به اولویت‌ها و نقصان‌های توزیعی.

منبع: (یافته‌های تحقیق در چارچوب جدول ۴)

۳-۲-۲. وضعیت نگرش و میزان مداخله دولت و نهاد ناظر (بانک مرکزی) در ایران

در قالب مؤلفه‌های متناظر با این بخش بیان شده است که تمام یا بخشی از قوای مجریه، مقننه و قضاییه باید در مقام ناظر، به بازیگران مؤثر در عرصه مالی و سیاست‌گذاری اقتصادی تبدیل شوند و نقش فعالی در رفع نابرابری‌ها و برقراری عدالت توزیعی ایفا کنند (Islam, 2022).

از این منظر، هرچند مؤلفه‌های فرعی‌ای مانند «تعهد سیاست‌گذار به رفع ناعدالتی در توزیع» در کشور ما نیز تا حدی مورد توجه قرار گرفته است، اما همچنان چالش‌های اساسی در سایر مؤلفه‌ها وجود دارد. برای نمونه، تشکیل برخی شوراهای عالی که بعضاً به اقتضای شرایط خاص ایجاد شده و تداوم یافته‌اند - مانند شورای عالی هماهنگی اقتصادی سران قوا - با مصوبات موازی و پیامدهای حقوقی ناشی از تعارضات قانونی (عباسی و شیدایی، ۱۴۰۲) همراه بوده است. این امر موجب بروز مشکلاتی در مؤلفه‌های فرعی‌ای نظیر «برخوررداری از خط‌مشی واحد در رهبری برای رفع ناعدالتی»، «سازوکارهای تقنین و میزان اثربخشی قوانین و رویه‌های حقوقی جاری» و موارد مشابه شده است.

از سوی دیگر، سیاست‌های پولی و مالی دولت و بانک مرکزی - به‌عنوان دیگر مؤلفه‌های این بخش - در ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. زیرا عواملی همچون کسری بودجه، تورم و نرخ‌های بهره از عوامل کلیدی در ایجاد بیکاری (صلاحی، عباسی و سیف‌اللهی، ۱۴۰۰)، فقر (علیزاده، عیوضلو و مطلبی، ۱۴۰۰) و سایر پیامدهای اقتصادی به‌شمار می‌روند و نقش تعیین‌کننده‌ای در سطح توان مالی دولت و کیفیت تجهیز و تخصیص منابع در نظام بانکی دارند. بنابراین رفع چالش‌های این حوزه نیز ضروری است.

افزون بر این، وجود سازمان‌های حمایت‌گر مانند کمیته امداد امام خمینی (ره) - که دقیقاً با هدف رفع فقر ایجاد شده و عملکردی متناظر با برخی مؤلفه‌های فرعی

استخراج شده دارد - نیز در همین چارچوب قابل توجه است (محمدپورشاطری، تقی‌زاده و خوش‌فطرت، ۱۴۰۲).

جدول (۶): تطبیق متناظر گروه دوم مؤلفه‌ها و نتایج مطالعات پایه برای نظام بانکی ایران

مؤلفه اصلی و گزاره متناظر در مطالعه پایه	وضعیت جاری	پیشنهادهای و رهیافت‌ها
نگرش و میزان مداخله دولت و نهاد ناظر (بانک مرکزی) برای رفع ناعدالتی توزیعی نظیر «تعهد سیاست‌گذار به رفع ناعدالتی در توزیع»، «سازوکارهای تقنین و میزان اثربخشی قوانین و رویه‌های حقوقی جاری»، «شاخص‌ها و مؤلفه‌های حکمرانی»، «نهادهای و سازمان‌های دولتی حمایتی» و... ← ضرورت مداخله مؤثر و هوشمند از سوی دولت و نهاد ناظر (بانک مرکزی)	۱. توجه ————— سیاست‌گذار در اسناد بالادستی به عدالت توزیعی و برخورداری از وحدت کلمه در میان مسئولان. ۲. وجود سازمان‌ها و نهادهای حمایتی دولتی. ۳. چالش‌های موجود در حوزه سیاست‌های پولی و مالی نظیر تورم، کسری بودجه و.... ۴. عدم توجه کافی به بانکداری اجتماعی. ۵. محدود بودن فضای رقابت میان بانک‌ها؛ و	۱. توجه به خط‌مشی واحد و هماهنگ‌سازی هرچه بیشتر جهت رفع هم‌پوشانی‌ها و تعارضات قانونی و یا تدوین اسناد واحد بالادستی نظیر سند ملی برای عدالت توزیعی. ۲. افزایش اثربخشی و کارآمدی سازمان‌ها و نهادهای حمایتی دولتی از طریق ارتقای کیفیت حمایت‌ها؛ نظیر تبدیل حمایت‌های نقدی به ایجاد فرصت اشتغال و توانمندسازی هرچه بیشتر مددجویان. ۳. بهبود کیفیت سیاست‌گذاری و رفع چالش‌های موجود در حوزه سیاست‌های پولی و مالی نظیر تورم، کسری بودجه و.... ۴. توجه به بانکداری اجتماعی

مؤلفه اصلى و گزاره متناظر در مطالعه پايه	وضعيت جارى	پيشنهاها و رهيافت‌ها
	درعين حال، ناترازي برخى بانك‌ها. ۶. توجه به بانكدارى ديجيتال و بسترهاى نوآورانه.	۵. ايجاد فضاي رقابت سالم ضمن توجه به الزامات قانونى نظير برخوردارى از نسبت‌هاى مطلوب سرمايه‌اى، نقدينگى و... ضمن الزام به حفظ انضباط مالى. ۶. سرعت بخشيدن به توسعه زيرساخت‌ها، ديجيتالى شدن و فناورى‌هاى نوآورانه.

منبع: (يافته‌هاى تحقيق در چارچوب جدول ۴)

۳-۲-۳. وضعيت سطح همكارى و مشاركت بانك‌ها در ايران

در حال حاضر، يکى از دلايل رسمى اعلام‌شده براى عدم موفقيت برخى طرح‌هاى ملى در ايران - نظير طرح ملى مسکن (خبرگزارى مهر، ۱۴۰۳) و مقاوم‌سازى مسکن روستايى (ايسنا، ۱۴۰۳ب) - به عدم همكارى مناسب بانك‌ها و بى‌توجهى آن‌ها به تعهدات خود بازمى‌گردد.

افزون بر اين، هرچند نظام بانكى در برخى موارد علاوه‌بر ايفائى بخشى از تکاليف بودجه‌اى، در بخش‌هاى غيرمالى مدنظر دولت نيز مشاركت داشته است؛ اما در مواردى ديگر، بدون توجه به اولويت‌هاى اجتماعى (مؤلفه فرعى «مسئوليت اجتماعى»)، بخش قابل توجهى از منابع محدود خود را به فعاليت‌هاى غيرمولد و ناکارآمد اختصاص داده است؛ از جمله خريد يک باشگاه زيان‌ده دولتى توسط شش بانك (خبرگزارى ميزان، ۱۴۰۳).

بر همین اساس می‌توان مؤلفه‌های این بخش را نیز در تطبیق با شواهد فوق، متناظر با موارد جدول (۴) تنظیم و دسته‌بندی کرد:

جدول (۷): تطبیق متناظر گروه دوم مؤلفه‌ها و نتایج مطالعات پایه برای نظام بانکی ایران

مؤلفه اصلی و گزاره متناظر در مطالعه پایه	وضعیت جاری	پیشنهادهای و رهیافت‌ها
سطح همکاری و مشارکت بانک‌ها	۱. عدم توجه مناسب از سوی نظام بانکی و نبود همکاری لازم با سیاست‌های حمایتی در کنار فرهنگ ضعیف سازمانی در این حوزه.	۱. افزایش سطح تعامل بیرونی و ارتقای فرهنگ‌سازمانی در درون بانک‌ها جهت اثربخشی به همکاری‌ها میان دولت و بانک‌ها و مردم برای توزیع منصفانه، به‌ویژه در منابع مختص به تسهیلات حمایتی (تکلیفی).
جهت رفع ناعدالتی توزیعی، به‌ویژه در اعطای اعتبارات مانند «سطح تعهد و همکاری بانک‌ها در جهت رفع ناعدالتی در توزیع»، «سطح و کیفیت تعامل با مشتریان» و... ←	۲. عدم شناخت مشتریان برحسب نیاز ایشان برای اعطای وام‌های حمایتی.	۲. رتبه‌بندی مشتریان خاص (نیازمند) در چارچوب رتبه‌بندی اجتماعی و اولویت‌بندی ایشان با بهره‌گیری از فناوری‌های روز جهت تخصیص هرچه بهتر منابع تسهیلات حمایتی.
ضرورت همکاری و مشارکت بانک‌ها در جهت تحقق عدالت توزیعی	۳. هزینه‌کرد غیرمنطقی منابع در راستای سیاست‌های تکلیفی غیرمالی نظیر خرید بنگاه‌های زیان‌ده از دولت و....	۳. ایفای صحیح مسئولیت‌های اجتماعی در قالب فعالیت‌های مؤثر در زمینه‌هایی همچون رفع فقر، به‌صورت منصفانه و در چارچوب اولویت‌های ضروری و مهم جامعه.
	۴. فراهم‌آوردن دسترسی آسان به خدمات بانکی از طریق	

مؤلفه اصلی و گزاره متناظر در مطالعه پایه	وضعیت جاری	پیشنهادهای و رهیافت‌ها
	فناوری‌های نوین دیجیتال.	۴. توسعه فناوری‌های نوین و خدمات بانکداری مجازی جهت سهولت هرچه بیشتر دسترسی آسان و ارزان عموم مردم.

منبع: (یافته‌های تحقیق در چارچوب جدول ۴)

۳-۲-۴. وضعیت توجه به تلاش‌های سازمان‌یافته یا غیرسازمان‌یافته (ملی و فراملی) در ایران

در فضای اقتصادی و فرهنگی ایران، آموزه‌های اسلامی همواره مورد توجه عموم جامعه و همچنین سیاست‌گذاران قرار داشته است. بااین‌حال، کیفیت همکاری‌ها در حوزه مؤلفه‌های فراملی به‌طور جدی تحت تأثیر مسائلی همچون تحریم‌ها قرار گرفته است. بر این اساس، می‌توان مؤلفه‌های متناظر این بخش را نیز در چارچوب جدول «۴»، و در قالب جدول «۸» تدوین و تنظیم کرد.

جدول (۸): تطبیق متناظر گروه دوم مؤلفه‌ها و نتایج مطالعات پایه برای نظام بانکی ایران

مؤلفه اصلی و گزاره متناظر در مطالعه پایه	وضعیت جاری	پیشنهادهای و رهیافت‌ها
تلاش‌های سازمان‌یافته یا غیر سازمان‌یافته (ملی و فراملی) جهت رفع ناعدالتی توزیعی ← توجه به ظرفیت‌های ملی و مشارکت در طرح‌های فراملی	۱. نگاه مثبت آحاد جامعه به آموزه‌های دینی نظیر احسان به نیازمندان و قرض‌الحسنه در کنار مؤسسات و سازمان‌های خیریه مردم‌نهاد. ۲. توجه شرکت‌ها به مسئولیت اجتماعی.	۱. افزایش ظرفیت‌های موجود در بانکداری قرض‌الحسنه و ترغیب هرچه بیشتر مردم به مشارکت‌های فردی و گروهی در این زمینه. ۲. سیاست‌گذاری دقیق‌تر بر مبنای آمایش سرزمینی و

مؤلفه اصلی و گزاره متناظر در مطالعه پایه	وضعیت جاری	پیشنهادهای و رهیافت‌ها
	۳. وجود ظرفیت‌های بین‌المللی و درعین حال محدودیت‌هایی نظیر تحریم.	هدایت منابع توسط سیاست‌گذار. ۳. سیاست‌گذاری مناسب جهت بهره‌مندی از ظرفیت‌های بین‌المللی و مقابله با آثار سوء ناشی از تحریم.

منبع: (یافته‌های تحقیق در چارچوب جدول ۴)

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از چالش‌های اساسی در بانکداری مدرن، خلق پول بدون پشتوانه و کیفیت نامطلوب توزیع منابع حاصل از آن است که به ایجاد و تشدید نابرابری منجر می‌شود. این موضوع سبب شده تا پژوهشگران و سیاست‌گذاران درصدد مطالعه و رفع آن برآیند. در ایران نیز، باوجود تأکید فراوان بر عدالت اقتصادی در اسناد بالادستی و سیاست‌های کلان، همچنان چالش‌های بزرگی در مسیر دسترسی عادلانه به خدمات و تسهیلات بانکی وجود دارد. این وضعیت در حالی است که تورم مزمن، نرخ بهره حقیقی منفی، تحریم‌ها و نوسانات ارزی موجب شده دریافت تسهیلات بانکی به نوعی رانت ویژه تبدیل شود؛ و به ناترازی‌های جدی در تخصیص منابع مالی دامن بزند. در نتیجه، صف‌های طولانی برای دریافت تسهیلات، بازار سیاه در تسهیلات تکلیفی و افزایش نارضایتی عمومی شکل گرفته است.

بر همین اساس، در این پژوهش مروری نظام‌مند بر ۴۴ مطالعه معتبر بین‌المللی در بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ انجام شد تا با بهره‌گیری از نتایج آن‌ها، رهیافت‌هایی برای بهبود عدالت توزیعی در نظام بانکی ایران استخراج شود.

برخی از یافته‌های این مرور، هم‌راستا با پژوهش‌های انجام‌شده در ایران بودند؛ برای مثال: تقویت بانکداری قرض‌الحسنه (رضازاده، نجفیان و استیری، ۱۴۰۲)، افزایش شفافیت و بهبود نظارت (سبحانی و امیرعلی، ۱۳۹۳)، دیجیتالی‌سازی خدمات بانکی و توسعه فین‌تک‌ها (موسویان، طالبی و عباسی، ۱۳۹۹) و

باین‌حال، مطالعه حاضر رهیافت‌های متمایز و جدیدی نیز استخراج کرد؛ از جمله:

- تأکید بر اتخاذ خط‌مشی واحد و رفع تعارضات در چارچوب اسناد ملی (مانند سند ملی عدالت توزیعی)؛
- بازنگری در قوانین پیشین و انطباق آن‌ها با شرایط جدید؛
- تقویت فرهنگ‌سازمانی عدالت‌محور در شبکه بانکی؛
- توجه به مسئولیت اجتماعی بانک‌ها و رتبه‌بندی عملکرد آن‌ها براساس شاخص‌های اجتماعی؛
- تعیین بهینه و منصفانه رقم تسهیلات سیاستی در چارچوب آمایش سرزمینی؛
- توسعه زیرساخت‌های بانکی در مناطق محروم؛
- مشارکت در برنامه‌های فراملی (مانند همکاری با بانک جهانی برای گسترش شمول مالی).

همچنین مواردی چون نقش سیاست‌های پولی و نرخ بهره، و محدودیت‌های مالی دولت (نظیر کسری بودجه) و لزوم تناسب آن‌ها با سیاست‌های حمایتی، از دیگر مؤلفه‌های مهم و اثرگذار بر عدالت توزیعی بودند که در این مرور نظام‌مند شناسایی شدند.

درنهایت، انجام تحقیقات تکمیلی به‌ویژه مطالعات کمی پیرامون مؤلفه‌ها و رهیافت‌های جدید شناسایی‌شده، برای تقویت

ملاحظات حقوقی

- پیروی از اصول حقوقی

تمامی اصول اخلاق در پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

- تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله مستخرج از رساله دکتری با عنوان «شمول مالی و عدالت توزیعی در نظام بانکداری اسلامی و نقش آن در کاهش نابرابری درآمدی» آقای محمد مهدی فتوحی رشیدی بوده که به راهنمایی آقایان دکتر محمد ندیری و دکتر علیرضا سارنج در دانشگاه تهران دفاع شده است.

کتابنامه

- ۱) اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران. (۱۴۰۰). دفتر مطالعات رفاه وزارت کار گزارش داد بانکداری و خدمات مالی در ایران چه وضعیتی دارد؟. ایران، تهران: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران. <https://otaghiranonline.ir/news/39424>
- ۲) اکبری، محمود؛ هاشمی‌فر، سیدمهدی؛ کریمی‌وردنجان، رضا؛ و سیمپاری، محمدرضا. (۱۳۹۹). ابعاد اقتصادی - فقهی پدیده خلق پول از منظر بانکداری اسلامی. پژوهش‌نامه فقه اجتماعی، ۱۶ (۸)، ۱۳۵-۱۶۶. DOI: 10.30497/fiqh.2020.75596
- ۳) ایسنا. (۱۴۰۳ الف). چرا صف دریافت وام ازدواج طولانی است؟ isna.ir/xdRj3g
- ۴) ایسنا (۱۴۰۳ ب). عدم همکاری بانک‌ها برای پرداخت تسهیلات مقاوم‌سازی مسکن روستایی. isna.ir/xdR6jm
- ۵) بخشی‌دستجردی، رسول؛ طالب‌باغبانی، محمدرضا؛ مجاهدی‌مؤخر، محمد مهدی؛ و احمدنیا، محمد صالح (۱۳۹۸). نگرش پویایی سیستم به اثر خلق پول بانکی بر تورم در اقتصاد ایران. پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۱۹ (۲۷)، ۹۷-۱۳۵.
- ۶) پروین، سهیلا؛ ناصری، سمانه؛ و شاکری، عباس (۱۴۰۱). آثار رفاهی تحریم‌های اقتصادی (مطالعه موردی ایران). پژوهش‌نامه اقتصادی، ۱۴ (۲۲)، ۱۲-۳۸.
- ۷) پریزادی، طاهر؛ و میرزازاده، حجت (۱۳۹۷). توسعه منطقه‌ای در ایران با رویکرد عدالت توزیعی. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۵۰ (۱۷)، ۱۷۹-۱۹۸.
- ۸) حسینی‌دولت‌آبادی، سیدمهدی (۱۳۹۶). ترنیتات خلق پول عادلانه. ایران، تهران: کنگره بین‌المللی علوم انسانی اسلامی.
- ۹) حیدری، خلیل؛ و بهرامی، فهیمه (۱۳۹۹). بررسی تأثیر تحریم بر شاخص‌های رفاهی خانوارهای شهری و روستایی ایران. رفاه اجتماعی، ۱۶ (۲۰)، ۹-۳۶.
- ۱۰) رضازاده، علی؛ نجفیان، زهرا؛ و استیری، فرزانه (۱۴۰۲). تأثیر تسهیلات قرض‌الحسنه بر نابرابری توزیع درآمد در ایران. ایران، تهران: نهمین کنفرانس بین‌المللی علوم مدیریت و حسابداری.

- ۱۱) رضوانی، فاطمه. (۱۳۹۶). ارزیابی عملکرد و تخصیص عادلانه منابع با استفاده از تکنیک تحلیل پوششی داده‌ها؛ مطالعه موردی: شعب بانک تجارت استان تهران. *مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه*، ۳(۲)، ۷۹-۹۶.
- ۱۲) زرنندی، سعید. (۱۴۰۲). مروری بر روش تحقیق تطبیقی: نظریه‌ها، رویکردها و افق‌ها. *مدیریت دولتی تطبیقی*، ۱(۴)، ۱-۲۱.
- ۱۳) سبجانی، حسن؛ و امیرعلی، محمد (۱۳۹۳). پژوهشی در استخراج معیارهای حق و عدل در بانکداری بدون ربا. *اقتصاد اسلامی*، ۱۴(۵۵)، ۸۹-۱۱۹.
- ۱۴) سبجانی، حسن؛ و درودیان، حسین. (۱۳۹۵). ارزیابی توجیه‌پذیری خلق پول به‌وسیله سیستم بانکی در نظام بانکداری اسلامی. *اقتصاد اسلامی*، ۱۶(۶۴)، ۳۱-۵۴.
- ۱۵) شعبانی، هادی. (۱۳۹۴). باز پژوهی در مفهوم ضرر و ضرار و مفاد قاعده لا ضرر و لا ضرار. *فقه اهل بیت*، ۱۱-۱۲(۲۱)، ۲۳۴-۲۷۷.
- ۱۶) صدر، محمدباقر. (۱۹۸۱م). *البنک الاسلامی فی الاسلام* (جلد اول). ایران، قم: دار التعارف للمطبوعات.
- ۱۷) صلاحی، جواد؛ عباسی، ابراهیم؛ و سیف‌اللهی، پگاه (۱۴۰۰). بررسی تأثیر کسری بودجه دولت بر اشتغال در ایران. ایران، تهران: کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرآیندهای تعلیم و تربیت.
- ۱۸) عالی‌پناه، علیرضا؛ و تاج‌لنگرودی، محمدحسن. (۱۳۹۶). بررسی فقهی خلق پول به‌وسیله بانک‌های تجاری. *پژوهش‌نامه فقه اجتماعی*، ۱۰(۵)، ۶۵-۹۴. DOI: 10.30497/fiqh.2017.232
- ۱۹) عباسی، بیژن؛ و شنیدی، نوید (۱۴۰۲). جایگاه شورای عالی هماهنگی اقتصادی سران قوا و مصوبات آن در نظم حقوق اساسی. *تحقیقات حقوقی*، ۲۶(۱۰۳)، ۱۸۱-۲۰۶.
- ۲۰) عبداللهی، محسن؛ و میثمی، حسین (۱۳۹۰). تأمین مالی خرد اسلامی و نقش آن در تقویت عدالت و رضایت اجتماعی در نظام بانکی کشور. *تازه‌های اقتصاد*، ۱۳۲(۲۳)، ۱۲۲-۱۳۱.
- ۲۱) علیزاده، شیوا؛ عیوضلو، حسین؛ و مطلبی، معصومه (۱۴۰۰). تحلیل فضایی اثر تورم و بیکاری بر فقر در استان‌های ایران ۱(۱)، ۱-۲۴.
- ۲۲) فائزی، سیدمجتبی؛ سرلک، احمد؛ ندیری، کامران؛ و موسوی‌جهرمی، یگانه (۱۳۹۸). ساختار استاندارد پول و نظام پولی با معرفی شاخص‌های اخلاقی: رهیافت اخلاقی در تولید و خلق پول. *راهبرد اقتصادی*، ۳۰(۸)، ۷۱-۱۰۴.
- ۲۳) فردحریری، علیرضا؛ طیب‌نیا، علی؛ و توکلیان، حسین (۱۴۰۱). شمول مالی و سیاست پولی در ایران. *برنامه‌ریزی و بودجه*، ۲۷(۲)، ۵۱-۸۸.
- ۲۴) قائدامینی، محمد (۱۳۹۸). *ارائه شاخص ترکیبی جهت سنجش عدالت در حوزه حکمرانی پولی و بانکی در اقتصاد ایران* (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.

- (۲۵) قلیچ، وهاب (۱۳۹۷). شناسایی چارچوب عملیاتی بانک عدالت محور با استفاده از رویکرد اسلامی. *اقتصاد و بانکداری اسلامی*، ۲۳(۷)، ۴۵-۶۴.
- (۲۶) کميجانی، اکبر؛ ابریشمی، حمید؛ و روحانی، سیدعلی (۱۳۹۷). ماهیت بانک و فرایند خلق پول بانکی؛ نقد دیدگاه‌های رایج و دلالت‌ها. *جستارهای اقتصادی*، ۲۹(۱۵)، ۳۸-۹.
- (۲۷) میزان (۱۴۰۳). مالکیت باشگاه پرسپولیس رسماً به ۶ بانک واگذار شد.
<https://www.mizanonline.ir/00K0qJ>
- (۲۸) محقق‌نیا، محمدجواد؛ سیل‌سپور، حسین؛ و احمدی، شیما (۱۴۰۱). طراحی شاخص عدالت در بانکداری اسلامی با رویکرد تحلیل محتوا و روش تصمیم‌گیری فازی. *تحقیقات مالی اسلامی*، ۲۴(۱۲)، ۲۷۰-۳۰۸. DOI: 10.30497/ifr.2023.243933.1805
- (۲۹) محققیان، مهدی؛ مهدوی، سیدمحمدی؛ و توکلی، احمدرضا (۱۴۰۱). تأملی در حکم فقهی خلق پول. *آموزه‌های فقه مدنی*، ۲۶(۱۴)، ۱۹۷-۲۱۸.
- (۳۰) محمدپورشاطری، مهرداد؛ تقی‌زاده، هوشنگ؛ و خوش‌فطرت، سحر (۱۴۰۲). مدل تخصیص منابع مالی بهره‌ور از منظر شاخص‌های فقر معیشتی با استفاده از ترکیب روش‌های خوشه‌بندی و تکنیک SAW (مطالعه موردی: کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان تبریز). *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۶۹(۲۳)، ۳۸۱-۴۰۱.
- (۳۱) محمودی‌نیا، داود؛ حسینی‌کندلجی، میرهادی؛ و برهانی، لیلا (۱۴۰۰). تبیین مفهوم خلق پول از هیچ در نظام بانکداری متعارف و حرکت به سمت بانکداری اصل ذخیره کامل: کاربردی از مدل سازگار جریان - سهام. *مطالعات اقتصاد اسلامی*، ۲۶(۱۳)، ۳۳-۸۰. DOI: 10.30497/ies.2021.75615
- (۳۲) مهربانی، وحید (۱۳۸۹). تأثیرپذیری طبقات اجتماعی از تورم در ایران. *تحقیقات اقتصادی*، ۹۰(۴۵)، ۲۳۰-۲۰۷.
- (۳۳) موسویان، سیدعباس؛ طالبی، محمد؛ و عباسی، حامد (۱۳۹۹). الزامات تخصیص عادلانه منابع در نظام بانکی در چارچوب اقتصاد مقاومتی. *اقتصاد اسلامی*، ۲۷(۲۰)، ۶۱-۹۰.
- (۳۴) موسویان، سیدعباس؛ مهربان‌پور، محمدرضا؛ و حشمتی، محمدرسول (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی و نقد وضعیت بانکداری ایران از منظر عدالت اقتصادی. *مطالعات اقتصاد اسلامی*، ۲۳(۱۲)، ۱۲۱-۱۴۹. DOI: 10.30497/ies.2019.2516
- (۳۵) میرزائی، مریم (۱۴۰۱). صف وام ازدواج بلندتر می‌شود.
<https://www.ecoiran.com/fa/tiny/news-29364>

Reference

- 1) Abedin, M. Z., Hajek, P., Sharif, T., Satu, M. S., & Khan, M. I. (2023). Modelling Bank Customer Behaviour Using Feature Engineering and Classification Techniques. *Research in International Business and Finance*, 65, 101913. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2023.101913>

- 2) Albert, C., Caggese, A., González, B., & Martin-Sanchez, V. (2023). Income Inequality and Entrepreneurship: Lessons from the 2020 COVID-19 recession. *Journal of Banking & Finance*, 149, 106779. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2023.106779>
- 3) Alpkın, L., Karabay, M., Şener, İ., Elçi, M., & Yıldız, B. (2021). The Mediating Role of Trust in Leader in the Relations of Ethical Leadership and Distributive Justice on Internal Whistleblowing: A Study on Turkish Banking Sector. *Kybernetes*, 50(7), 2073–2092. <https://doi.org/10.1108/K-01-2020-0049>
- 4) Amponsah, M., Agbola, F. W., & Mahmood, A. (2023). The Relationship Between Poverty, Income Inequality and Inclusive Growth in Sub-Saharan Africa. *Economic Modelling*, 126, 106415. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2023.106415>
- 5) Ashford, R. (1996). Louis Kelso's Binary Economy. *The Journal of Socio-Economics*, 25(1), 1–53. [https://doi.org/10.1016/1053-5357\(95\)90015-2](https://doi.org/10.1016/1053-5357(95)90015-2)
- 6) 'Alī-Panāh, 'Alī-Rezā; & Tāj-Langarūdī, Moḥammad-Ḥasan. (1396 SH/2017). Barrasī-ye feqhī-ye kalq-e pol be-wāseteh-ye bānhā-ye tejārī [A Jurisprudential Study of Money Creation by Commercial Banks]. *Peẓūhešnāmeḥ-ye Feqh-e Ejtemā'ī* [Social Jurisprudence Research Journal], 10(5), 65–94. <https://doi.org/10.30497/fiqh.2017.232> [in Persian].
- 7) 'Abbāsī, Bīẓan; & Şeydā'ī, Navīd. (1402 SH/2023). Jāygāh-e Şūrā-ye 'Alī-ye Hamāhangī-ye Eqteşādī-ye Sarān-e Qowā va maşūbbāt-e ān dar naẓm-e ḥoqūq-e asāsī [The Position of the Supreme Council of Economic Coordination of the Heads of Powers and Its Resolutions in Constitutional Law]. *Taḥqīqāt-e Ḥoqūqī* [Legal Research], 26(103), 181–206 [in Persian].
- 8) 'Abdollāhī, Moḥsen; & Meythamī, Ḥosayn. (1390 SH/2011). Ta'mīn-e māli-ye kord-e eslāmī va naqş-e ān dar taqviyat-e 'adālat va rezāyat-e ejtemā'ī dar nezām-e bānkī-ye keşvar [Islamic Microfinance and Its Role in Strengthening Justice and Social Satisfaction in the Country's Banking System]. *Tāzeh-hā-ye Eqteşād* [Economics News], 23(132), 122–131 [in Persian].
- 9) 'Alizādeh, Shivā; 'İvāzlū, Ḥosayn; & Maṭlabī, Ma'sūmeḥ. (1400 SH/2021). Taḥlīl-e faẓā'ī-ye asar-e torrom va bikārī bar faqr dar ostānhā-ye Īrān [Spatial Analysis of the Effect of Inflation and Unemployment on Poverty in Iranian Provinces]. 1(1), 1–24 [in Persian].

- 10) Baber, H. (2020). Financial inclusion and FinTech. *Qualitative Research in Financial Markets*, 12(1), 24–42. <https://doi.org/10.1108/QRFM-12-2018-0131>
- 11) Besanko, D., & Thakor, A. V. (1992). Banking deregulation: Allocational Consequences of Relaxing Entry Barriers. *Journal of Banking & Finance*, 16(5), 909–932. [https://doi.org/10.1016/0378-4266\(92\)90092-W](https://doi.org/10.1016/0378-4266(92)90092-W)
- 12) Bhandari, B. S. (2018). Life insurance-social Security & Financial inclusion. *Bimaquest*, 18(2).
- 13) Bhimani, A., Hausken, K., & Arif, S. (2022). Do National Development Factors Affect Cryptocurrency Adoption? *Technological Forecasting and Social Change*, 181, 121739. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.121739>
- 14) Bozik, M. S. (2019). Real interest Rate and its Effect on Income Inequality. *Journal of Economic Policy Researches*, 6(2), 107–120. <https://doi.org/10.26650/JEPR572329>
- 15) Casado-Díaz, A. B., Más-Ruiz, F. J., & Kasper, H. (2007). Explaining Satisfaction in Double Deviation Scenarios: The Effects of Anger and Distributive Justice. *International Journal of Bank Marketing*, 25 (5), 292–314.
- 16) Chebat, J.-C., & Slusarczyk, W. (2005). How Emotions Mediate the Effects of Perceived Justice on Loyalty in Service Recovery Situations: An Empirical Study. *Journal of Business Research*, 58(5), 664–673.
- 17) Chepkwony, J. (2012). Effects of Distributive Justice Complaints Resolution Strategies on Customer Satisfaction in Kenya's Banking Industry. *European Journal of Business and Social Sciences*, 1(5), 87–96.
- 18) Daoud, A., Herlitz, A., & Subramanian, S. V. (2022). IMF Fairness: Calibrating the Policies of the International Monetary Fund based on Distributive Justice. *World Development*, 157, 105924. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105924>
- 19) Debnath, R., Bardhan, R., Darby, S., Mohaddes, K., Sunikka-Blank, M., Coelho, A. C. V., & Isa, A. (2021). Words Against Injustices: A Deep Narrative Analysis of Energy Cultures in Poverty of Abuja, Mumbai and Rio de Janeiro. *Energy Research & Social Science*, 72, 101892. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101892>
- 20) Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., Ansar, S., & Hess, J. (2018). The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution. *World Bank*. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1259-0>

- 21) Dietsch, P. (2021). Money Creation, Debt, and Justice. *Politics, Philosophy & Economics*, 20(2), 151–179. <https://doi.org/10.1177/1470594X20986599>
- 22) Dunham, I., & Foster, A. (2023). Fringe Financial Ecologies and Place-based Exclusion: A Tale of Two Cities. *International Journal of Urban and Regional Research*, 47(6), 881–898. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.13155>
- 23) Fa'ezi, Seyyed-Mojtaba; Sarlak, Ahmad; Nadri, Kamran; & Musavi-Jahromi, Yeganeh. (1398 SH/2019). Saktar-e estandard-e pol va nezam-e poli ba ma'refi-ye shakhesha-ye eklafi: rahyafte-e eklafi dar tolid va kalq-e pol [The Standard Structure of Money and the Monetary System by Introducing Ethical Indicators: An Ethical Approach to Production and Money Creation]. *Rahbord-e Eqtesadi [Economic Strategy]*, 30(8), 71–104 [in Persian].
- 24) Fard-Hariri, 'Ali-Reza; Tayyeb-Niya, 'Ali; & Tavakkoliyan, Hosayn. (1401 SH/2022). Somul-e mali va siyasat-e poli dar Iran [Financial Inclusion and Monetary Policy in Iran]. *Barnameh-Rizi va Budjeh [Planning and Budgeting]*, 27(2), 51–88 [in Persian].
- 25) Fernández-Olit, B., Martín Martín, J. M., & Porras González, E. (2020). Systematized Literature Review on Financial Inclusion and Exclusion in Developed Countries. *International Journal of Bank Marketing*, 38(3), 600–626. <https://doi.org/10.1108/IJBM-06-2019-0203>
- 26) Furceri, D., & Loungani, P. (2018). The Distributional Effects of Capital Account Liberalization. *Journal of Development Economics*, 130, 127–144. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2017.09.007>
- 27) Galanis, G., & Veneziani, R. (2022). Behavioural Utilitarianism and Distributive Justice. *Economics Letters*, 215, 110488. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110488>
- 28) Gatto, A., & Sadik-Zada, E. R. (2022). Access to Microfinance as a Resilience Policy to Address Sustainable Development Goals: A Content Analysis. *Heliyon*, 8(10), e10715. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10715>
- 29) Hill, E., & Perez-Reyna, D. (2017). Financial Development and Occupational Choice. *Journal of Macroeconomics*, 54, 393–409. <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2017.05.009>
- 30) Ibeogu, P. H., & Ozturan, A. (2015). Perception of Justice in Performance Appraisal and Effect on Satisfaction: Empirical findings from Northern Cyprus banks. *Procedia Economics and Finance*, 23, 964–969. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00454-6](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00454-6)

- 31) Islam, M. M. (2022). Distributive Justice in Global Climate Finance: Recipients' Climate Vulnerability and the Allocation of Climate Funds. *Global Environmental Change*, 73, 102475. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2022.102475>
- 32) Jan, S., Khan, Z. A., & Ullah, K. (2018). Institutionalising Justice in Islamic Finance. *Economic Anthropology*, 5(1), 111-125. <https://doi.org/10.1002/sea2.12114>
- 33) Kamla, R., & Rammal, H. (2013). Social Reporting by Islamic Banks: Does Social Justice Matter? *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 26(2), 911-945. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-03-2013-1268>
- 34) Khatatbeh, I. N., & Moosa, I. A. (2023). Financialisation and Income Inequality: An Investigation of the Financial Kuznets Curve Hypothesis Among Developed and Developing Countries. *Heliyon*, 9(4), e15187. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15187>
- 35) Kisman, Z. A., & Ventel, A. (2015). Development Policies in European Union. *Procedia Economics and Finance*, 32, 878-883. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01535-X](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01535-X)
- 36) Lim, G. C., & McNelis, P. D. (2016). Income Growth and inequality: The Threshold Effects of Trade and Financial Openness. *Economic Modelling*, 58, 403-412. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2016.06.003>
- 37) Lucy, W. N. R. (1989). Contract as a Mechanism of Distributive Justice. *Oxford Journal of Legal Studies*, 9(1), 132-158. <https://doi.org/10.1093/ojls/9.1.132>
- 38) Mgaiwa, S. J., & Ishengoma, J. M. (2023). Financing Higher Education in Tanzania Through Students' Loans Scheme and its Impact on Equitable Access. *Heliyon*, 9(3), e14262. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e14262>
- 39) Mookerjee, R., & Kalipioni, P. (2010). Availability of Financial Services and Income Inequality: The Evidence from Many Countries. *Emerging Markets Review*, 11(4), 404-408. <https://doi.org/10.1016/j.ememar.2010.07.001>
- 40) Nadiri, H. (2016). Diagnosing the Impact of Retail Bank Customers' Perceived Justice on Their Service Recovery Satisfaction and Postpurchase Behaviours: An Empirical Study in Financial Centre of Middle East. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 29(1), 193-216. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2016.1164923>
- 41) Nyagadza, B., Mazuruse, G., Muposhi, A., Chuchu, T., Makoni, T., & Kusotera, B. (2022). Emotions' Influence on cCustomers' E-banking Satisfaction Evaluation in E-service Failure and E-service Recovery Circumstances. *Social Sciences & Humanities Open*, 6(1), 100292. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2022.100292>

- 42) Odhiambo, N. M. (2023). Revisiting the Finance-growth Nexus in Sub-Saharan Africa: Does the Level of Income Inequality Matter? *Research in Globalization*, 6, 100126. <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2023.100126>
- 43) Ofori, I. K., Gbolonyo, E. Y., Dossou, T. A. M., & Nkrumah, R. K. (2022). Remittances and Income Inequality in Africa: Financial Development Thresholds for Economic Policy. *Research in Globalization*, 4, 100084. <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2022.100084>
- 44) Ouakouak, M. L., Arya, B., & Zaitouni, M. (2020). Corporate Social Responsibility and Intention to Quit: Mediating Role of Organizational Citizenship Behavior. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 69(3), 447-465. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-09-2018-0346>
- 45) Özdemirci, F., Yüksel, S., Dinçer, H., & Eti, S. (2023). An Assessment of Alternative Social Banking Systems Using T-spherical Fuzzy TOP-DEMATEL Approach. *Decision Analytics Journal*, 8, 100184. <https://doi.org/10.1016/j.dajour.2023.100184>
- 46) Ozkan Tektas, O. (2017). Perceived Justice and Post-recovery Satisfaction in Banking Service Failures: Do Commitment Types Matter? *Service Business*, 11(4), 851-870. <https://doi.org/10.1007/s11628-017-0349-1>
- 47) Ozkan-Tektas, O., & Basgoze, P. (2017). Pre-recovery Emotions and Satisfaction: A Moderated Mediation Model of Service Recovery and Reputation in the Banking Sector. *European Management Journal*, 35(3), 388-395. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2016.12.004>
- 48) Padin, J. A. (2003). Puerto Rico in the Post War: Liberalized Development Banking and the Fall of the "Fifth Tiger." *World Development*, 31(2), 281-301. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(02\)00193-6](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(02)00193-6)
- 49) Papadopoulos, G. (2019). Income Inequality, Consumption, Credit and Credit Risk in a Data-Driven Agent-based model. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 104, 39-73. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2019.05.002>
- 50) Peruzzi, V., Murro, P., & Di Colli, S. (2023). The Distributional Impact of Local Banking: Evidence from the Financial and Sovereign-debt Crises. *Journal of Banking & Finance*, 150, 106934. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2023.106934>
- 51) Petzer, D. J., De Meyer-Heydenrych, C. F., & Svensson, G. (2017). Perceived Justice, Service Satisfaction and Behavior Intentions Following Service Recovery Efforts in a South African Retail Banking Context. *International Journal of Bank Marketing*, 35(2), 241-253. <https://doi.org/10.1108/IJBM-07-2016-0096>
- 52) Roine, J., Vlachos, J., & Waldenström, D. (2009). The Long-run

- Determinants of Inequality: What Can we Learn from top Income Data? *Journal of Public Economics*, 93(7-8), 974-988. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2009.04.003>
- 53) Schuetz, S., & Venkatesh, V. (2020). Blockchain, Adoption, and Financial Inclusion in India: Research Opportunities. *International Journal of Information Management*, 52, 101936. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.04.009>
 - 54) Sen, A. (2008). The Idea of Justice. *Journal of Human Development*, 9(3), 331-342. <https://doi.org/10.1080/14649880802236540>
 - 55) Setyowati, A. B. (2021). Mitigating Inequality with Emissions? Exploring Energy Justice and Financing Transitions to Low Carbon Energy in Indonesia. *Energy Research & Social Science*, 71, 101817. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101817>
 - 56) Shaikh, A. A., & Karjaluoto, H. (2015). Mobile Banking Adoption: A Literature Review. *Telematics and Informatics*, 32(1), 129-142. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2014.05.003>
 - 57) Sitthiyot, T., & Holasut, K. (2022). A Quantitative Method for Benchmarking fair Income Distribution. *Heliyon*, 8(9), e10412. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10412>
 - 58) Staupoulou, A., Sardianou, E., Malindretos, G., Evangelinos, K., & Nikolaou, I. (2023). The Effects of Economic, Environmentally and Socially Related SDGs Strategies of Banking institutions on their customers' behavior. *World Development Sustainability*, 2, 100051. <https://doi.org/10.1016/j.wds.2023.100051>
 - 59) Úbeda, F., Forcadell, F. J., Aracil, E., & Mendez, A. (2022). How Sustainable Banking Fosters the SDG 10 in weak Institutional Environments. *Journal of Business Research*, 146, 277-287. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.03.065>
 - 60) Uberti, P., & Figini, S. (2010). How to Measure Single-name Credit Risk Concentrations. *European Journal of Operational Research*, 202(1), 232-238. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2009.05.001>
 - 61) Ugurlu, E. N. (2023). Sectoral Implications of Policy-induced Household Credit Expansions. *Structural Change and Economic Dynamics*, 65, 243-256. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2023.03.009>
 - 62) Van't Klooster, J. M. (2018). *How to Make Money: Distributive Justice, Finance, and Monetary Constitutions* (Doctoral dissertation, University of Cambridge). Cambridge University Repository.
 - 63) Vo, D. H., Pham, A. T., Tran, Q., & Vu, N. T. (2023). The Long-run Effects of Financial Development on Income Inequality: Evidence from the Asia-Pacific Countries. *Heliyon*, 9(8), e19109. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19109>
 - 64) Wang, Y., & Henderson, A. M. E. (2018). Just Rewards: 17-month-old Infants Expect Agents to Take Resources According to the Principles

- of Distributive Justice. *Journal of Experimental Child Psychology*, 172, 25–40. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2018.03.001>
- 65) Xing, X., Wang, M., Wang, Y., & Stanley, H. E. (2020). Credit Creation Under Multiple Banking Regulations: The Impact of Balance Sheet Diversity on Money Supply. *Economic Modelling*, 91, 720–735. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.09.030>
- 66) Oṭāq-e Bāzargānī, Ṣanāyeʿ, Maʿāden va Kešāvarzī-ye Īrān. (1400 SH/2021). Daftar-e Moṭāleʿāt-e Refāh-e Wezārat-e Kār gozāreš dād bānkdarī va keḏmāt-e māli dar Īrān če waṣṭiyatī dārad? [The Office of Welfare Studies of the Ministry of Labor Reported: What is the Status of Banking and Financial Services in Iran?]. Īrān, Tehrān: Oṭāq-e Bāzargānī, Ṣanāyeʿ, Maʿāden va Kešāvarzī-ye Īrān. Retrieved from <https://otaghiranonline.ir/news/39424> [in Persian].
- 67) Akbarī, Maḥmūd; Hāšemī-Far, Seyyed-Mahdī; Karīmī-Vardanjānī, Reżā; & Sīmīārī, Moḥammad-Reżā. (1399 SH/2020). Abʿād-e eqtešādī-feqhī-ye padeneye ḳalq-e pol az manẓar-e bānkdarī-ye eslāmī [Economic and Jurisprudential Dimensions of Money Creation from the Perspective of Islamic Banking]. *Peṣūhešnāmeḥ-ye Feqh-e Ejtemāʿī* [Social Jurisprudence Research Journal], 16(8), 135–166. <https://doi.org/10.30497/fiqh.2020.75596> [in Persian].
- 68) Īsnā. (1403 SH/2024a). Čerā šaff-e daryāft-e vām-e ezdewāj tūlānī ast? [Why is the Queue for Marriage Loans So Long?]. Retrieved from <https://www.isna.ir/xdRj3g> [in Persian].
- 69) Īsnā. (1403 SH/2024b). ʿAdam-e hamkārī-ye bānk-hā barā-ye pardākht-e tašhīlāt-e moqāwemat-sāzī-ye maskan-e rūstāʿī [Banks' Non-Cooperation in Providing Loans for Rural Housing Strengthening]. Retrieved from <https://www.isna.ir/xdR6jm> [in Persian].
- 70) Baḳšī-Dastjerdī, Rasūl; Ṭāleb-Bāgbānī, Moḥammad-Reżā; Mojāhedī-Moʿakkar, Moḥammad-Mahdī; & Aḥmadnīā, Moḥammad-Šāleḥ. (1398 SH/2019). Negaresh-e poyāʿī-ye sīstem be aṭar-e ḳalq-e pol-e bānkī bar towrrrom dar eqtešād-e Īrān [A System Dynamics Approach to the Effect of Bank Money Creation on Inflation in Iran's Economy]. *Peṣūheš-hā va Sīāsat-hā-ye Eqtešādī* [Economic Research and Policies], 27(89), 97–135 [in Persian].
- 71) Parvīn, Sohaylā; Nāserī, Samāneh; & Šākerī, ʿAbbās. (1401 SH/2022). Āṭār-e refāhī-ye taḥrīm-hā-ye eqtešādī (motaʿāleʿe-ye moredī-ye Īrān) [Welfare Effects of Economic Sanctions: A Case Study of Iran]. *Peṣūhešnāmeḥ-ye Eqtešādī* [Economic Research Journal], 22(84), 12–38 [in Persian].
- 72) Parīzādī, Ṭāher; & Mīrzāzādeh, Ḥojjat. (1397 SH/2018). Towseʿe-ye mantaqehʿī dar Īrān bā roykard-e ʿedālat-e tozīʿī [Regional Development in Iran with a Distributive Justice Approach].

- Tahqīqāt-e Kārburdī-ye 'Olūm-e Joḡrāfiā'ī [Applied Research in Geographical Sciences], 17(50), 179-198 [in Persian].
- 73) Ḥoseynī-Dowlatābādī, Seyyed-Mahdī. (1396 SH/2017). Tartebāt-e ḡalq-e pol-e 'ādelāneh [Arrangements for Just Money Creation]. Īrān, Tehrān: Kongereh-ye Beynolmelalī-ye 'Olūm-e Ensānī-ye Eslāmī [in Persian].
- 74) Ḥeydarī, Ḳalīl; & Bahrāmī, Fahīmeḥ. (1399 SH/2020). Barrasī-ye ta'īr-e tahrīm bar šākheš-hā-ye refāhī-ye kānevādhā-ye šahrī va rūstā'ī-ye Īrān [The Impact of Sanctions on the Welfare Indicators of Urban and Rural Households in Iran]. Refāh-e Ejtemā'ī [Social Welfare], 20(76), 9-36 [in Persian].
- 75) Rezāzādeh, 'Alī; Najafīān, Zahra; & Estīrī, Farzāneh. (1402 SH/2023). Ta'īr-e tashīlāt-e qarż-al-ḡasanah bar nābarābarī-ye tozī'-e dārāmad dar Īrān [The Effect of Benevolent Loans on Income Inequality in Iran]. Īrān, Tehrān: Nohemīn Konferāns-e Beynolmelalī-ye 'Olūm-e Modīriyat va Ḥesābdārī [in Persian].
- 76) Rezwānī, Fāṭemeḥ. (1396 SH/2017). Arzyābī-ye 'amalkard va taḡşş-e 'ādelāneh-ye manābe' bā estefāde az teknīk-e taḡlīl-e poşşī-ye dādehā; moṭāle'eh-ye moredī: šo'ab-e Bānk-e Tejarat-e Ostān-e Tehrān [Performance Evaluation and Fair Allocation of Resources Using Data Envelopment Analysis; Case Study: Tejarat Bank Branches of Tehran Province]. Moṭāle'āt-e Kārburdī dar 'Olūm-e Modīriyat va Towse'eh [Applied Studies in Management and Development Sciences], 3(2), 79-96 [in Persian].
- 77) Zarandī, Sa'īd. (1402 SH/2023). Morūrī bar reweş-e taḡqīq-e taṭbīqī: nazārīyeh-hā, roykard-hā va ofoq-hā [A Review of the Comparative Research Method: Theories, Approaches, and Horizons]. Modīriyat-e Dowlatī-ye Taṭbīqī [Comparative Public Administration], 1(4), 1-21 [in Persian].
- 78) Şobḡānī, Ḥasan; & Amīr-'Alī, Moḡammad. (1393 SH/2014). Peżūheşī dar estekhraj-e me'yārḡa-ye ḡaqq va 'adl dar bānkdarī-ye bedūn-e rebā [A Study on Extracting the Criteria of Justice in Interest-Free Banking]. Eqteşād-e Eslāmī [Islamic Economics], 14(55), 89-119 [in Persian].
- 79) Şobḡānī, Ḥasan; & Dorūdīān, Ḥosayn. (1395 SH/2016). Arzyābī-ye tojīh-pazīrī-ye ḡalq-e pol be-wāseṭeh-ye sīstem-e bānkī dar nezām-e bānkdarī-ye eslāmī [An Evaluation of the Justifiability of Money Creation by the Banking System in the Islamic Banking System]. Eqteşād-e Eslāmī [Islamic Economics], 16(64), 31-54 [in Persian].
- 80) Şā'bānī, Ḥādī. (1394 SH/2015). Bāzpajūhī dar mafḡūm-e zarar va ḡarār va mafād-e qā'edeh-ye "lā zarar wa lā ḡīrār" [A Reconsideration of the Concept of Harm and the Rule of "No Harm

- and No Harm Inflicted"]. Feqh-e Ahl-e Bayt [Fiqh of Ahl al-Bayt], 21(81-82), 234-277 [in Persian].
- 81) Šalāhī, Javād; ‘Abbāsī, Ebrāhīm; & Seyfollāhī, Pegāh. (1400 SH/2021). Barrasī-ye ta’īr-e kasrī-ye budjeh-ye dowlāt bar ešteḡāl dar Īrān [Examining the Impact of Government Budget Deficit on Employment in Iran]. Īrān, Tehrān: Konferāns-e Mellī-ye Moṭāle‘āt-e Kārburdī dar Farāyand-hā-ye Ta’līm va Tarbiyat [National Conference on Applied Studies in Educational Processes] [in Persian].
 - 82) Qā’ed-Amīnī, Moḥammad. (1398 SH/2019). Arā’eh-ye šākheš-e tarkībī jehat-e sanješ-e ‘adālat dar ḥowze-ye ḥokmrāni-ye polī va bānki dar eqtešād-e Īrān [Providing a Composite Index to Measure Justice in the Domain of Monetary and Banking Governance in Iran’s Economy] (Master’s thesis). Dānešgāh-e Emām Šādeq (‘a), Tehrān, Īrān [in Persian].
 - 83) Qelič, Vahhāb. (1397 SH/2018). Šenāsa’i-ye čārčūb-e ‘amaliyāti-ye bānk-e ‘adālat-maḥwar bā estefāde az roykard-e eslāmī [Identifying the Operational Framework of a Justice-Oriented Bank Using an Islamic Approach]. Eqtešād va Bānkdārī-ye Eslāmī [Islamic Economics and Banking], 23(7), 45-64 [in Persian].
 - 84) Kamijānī, Akbar; Abrišemī, Ḥamid; & Rūḥānī, Seyyed-‘Alī. (1397 SH/2018). Māhiyat-e bānk va farāyand-e ḳālq-e pol-e bānki; naqd-e didgāhā-ye rāyej va dalālat-hā [The Nature of Banks and the Process of Bank Money Creation; A Critique of Common Views and Their Implications]. Jostārḥā-ye Eqtešādī [Economic Inquiries], 29(15), 9-38 [in Persian].
 - 85) Mizān. (1403 SH/2024). Mālekiyat-e Bāšgāh-e Perspolis rasman be 6 bānk vāgozār šod [Ownership of Persepolis Club Officially Transferred to 6 Banks]. Retrieved from <https://www.mizanonline.ir/00K0qJ> [in Persian].
 - 86) Moḥaqqueq-Niyā, Moḥammad-Javād; Šilsapūr, Ḥosayn; & Aḥmadī, Šimā. (1401 SH/2022). Tarāḥī-ye šākheš-e ‘adālat dar bānkdārī-ye eslāmī bā roykard-e taḥlīl-e mohtavā va reweš-e tašmīm-girī-ye fāzī [Designing a Justice Index in Islamic Banking Using Content Analysis and Fuzzy Decision-Making Method]. Taḥqīqāt-e Mālī-ye Eslāmī [Islamic Financial Studies], 24(12), 270-308. <https://doi.org/10.30497/ifr.2023.243933.1805> [in Persian].
 - 87) Moḥaqqueqīān, Mahdī; Mahdavi, Seyyed-Moḥammad-Hādī; & Tavakkolī, Aḥmad-Rezā. (1401 SH/2022). Ta’ammolī dar ḥokm-e feqhī-ye ḳālq-e pol [A Reflection on the Jurisprudential Ruling of Money Creation]. Āmūzeh-hā-ye Feqh-e Madanī [Teachings of Civil Jurisprudence], 26(14), 197-218 [in Persian].

- 88) Moḥammadpūr-Šāterī, Mehrdād; Taqīzādeh, Hošang; & Koš-Faṭrat, Saḥar. (1402 SH/2023). Model-e taqṣīṣ-e manābe'-e māli-ye bahrevar az manẓar-e šakhešhā-ye faqr-e ma'īšatī bā estefāde az tarkīb-e reweš-hā-ye košhebandī va teknīk-e SAW (Moṭāle'eh-ye moredī: Komīteh-ye Emām Komeynī (r) Šahrestān-e Tabriz) [A Model for Efficient Allocation of Financial Resources from the Perspective of Livelihood Poverty Indices Using the Combination of Clustering Methods and the SAW Technique (Case Study: Imam Khomeini Relief Committee, Tabriz)]. Taḥqīqāt-e Kārburdī-ye 'Olūm-e Joḡrāfiā'ī [Applied Research in Geographical Sciences], 69(23), 381-401 [in Persian].
- 89) Maḥmūdī-Niyā, Dāvūd; Ḥosaynī-Kandaljī, Mīr-Hādī; & Borhānī, Leilā. (1400 SH/2021). Tabūn-e mafhūm-e ḳalq-e pol az hīč dar nezām-e bānkdarī-ye mota'āref va ḥarakat be samt-e bānkdarī-ye ašl-e ḳāķireh-ye kāmel: kārbordī az model-e sāzgār-e jaryān-sehām [Explaining the Concept of Money Creation from Nothing in the Conventional Banking System and Moving Toward Full Reserve Banking: An Application of the Stock-Flow Consistent Model]. Moṭāle'āt-e Eqtešād-e Eslāmī [Islamic Economic Studies], 26(13), 33-80. <https://doi.org/10.30497/ies.2021.75615> [in Persian].
- 90) Mehrbānī, Waḥīd. (1389 SH/2010). Ta'sīrpazirī-ye ṭabaqāt-e ejtemā'ī az torrom dar Īrān [The Impact of Inflation on Social Classes in Iran]. Taḥqīqāt-e Eqtešādī [Economic Research], 90(45), 207-230 [in Persian].
- 91) Mūsaviyān, Seyyed-'Abbās; Ṭālebī, Moḥammad; & 'Abbāsī, Ḥāmed. (1399 SH/2020). Alzāmāt-e taqṣīṣ-e 'ādilāneh-ye manābe' dar nezām-e bānkī dar čārčūb-e eqtešād-e moqāvemati [Requirements of Fair Allocation of Resources in the Banking System within the Framework of Resistance Economy]. Eqtešād-e Eslāmī [Islamic Economics], 77(20), 61-90 [in Persian].
- 92) Mūsaviyān, Seyyed-'Abbās; Mehrabān-Pūr, Moḥammad-Rezā; & Ḥešmatī, Moḥammad-Rasūl. (1398 SH/2019). Āsīb-šenāsī va naqd-e waẓ'iyat-e bānkdarī-ye Īrān az manẓar-e 'adālat-e eqtešādī [Pathology and Critique of the State of Iranian Banking from the Perspective of Economic Justice]. Moṭāle'āt-e Eqtešād-e Eslāmī [Islamic Economic Studies], 23(12), 121-149. <https://doi.org/10.30497/ies.2019.2516> [in Persian].
- 93) Mīrzā'ī, Maryam. (1401 SH/2022). Šaff-e vām-e ezdewāj bolandtar mī-šavad [The Queue for Marriage Loans is Getting Longer]. Retrieved from <https://www.ecoiran.com/fa/tiny/news-29364> [in Persian].